

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Bc. Veronika Pšurná

**Komparace vybraných institutů vysokého školství
České republiky a Anglie**

Diplomová práce

Olomouc 2012

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Komparace vybraných institutů vysokého školství České republiky a Anglie vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci, dne

Souhlas s nakládáním s osobními údaji

Já, níže podepsaná Veronika Pšurná, autorka diplomové práce na téma „Komparace vybraných institutů vysokého školství České republiky a Anglie“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 121/2000 Sb. správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého. Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

V Olomouci, dne

.....

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Dalimile Gadasové, Dr., za její odborné vedení a pomoc při zpracování této práce, za její cenné rady a čas, který mi věnovala.

Obsah

ÚVOD.....	7
1. Pohled do historie školství.....	10
1.1. Historie školství v České republice.....	10
1.2. Historie školství v Anglii.....	11
1.3. Srovnání.....	12
2. Právní úprava.....	14
2.1. Právní úprava v České republice.....	14
2.1.1. Zákon o vysokých školách.....	14
2.2. Právní úprava v Anglii.....	15
2.2.1. Zákony upravující vysokoškolské vzdělávání.....	16
2.3. Srovnání.....	17
3. Typy vysokoškolských institucí.....	18
3.1. Typy vysokých škol v České republice.....	18
3.1.1. Vysoké školy veřejné, soukromé a státní.....	18
3.1.2. Vysoké školy univerzitní a neuniverzitní.....	19
3.2. Typy vysokoškolských institucí v Anglii.....	20
3.2.1. Instituce univerzitního typu.....	20
3.2.2. Instituce neuniverzitního typu.....	21
3.2.3. Soukromé vysokoškolské instituce.....	22
3.2.4. Vysoké školy v členění podle akademické hodnosti.....	22
3.3. Srovnání.....	24
4. Studijní programy a kvalifikace.....	25
4.1. Studijní programy a kvalifikace v České republice.....	26
4.1.1. Vymezení studijních programů a Národní kvalifikační rámec.....	26
4.1.2. Bakalářský studijní program.....	27
4.1.3. Magisterský studijní program.....	28
4.1.4. Doktorský studijní program.....	29
4.1.5. Program krátkého cyklu.....	29
4.2. Studijní programy a kvalifikace Anglii.....	29
4.2.1. Vymezení studijních programů v Národním kvalifikačním rámci.....	30
4.2.2. Osvědčení o vysokoškolském vzdělávání.....	31
4.2.3. Základní stupeň.....	31

4.2.4.	Bakalářský stupeň.....	32
4.2.5.	Magisterský stupeň.....	33
4.2.6.	Doktorský stupeň.....	33
4.3.	Srovnání.....	33
5.	Financování vysokoškolského vzdělávání	35
5.1.	Financování v ČR	35
5.1.1.	Příjmy z mimorozpočtových zdrojů	36
5.1.2.	Finance plynoucí ze státního rozpočtu	37
5.1.3.	Problematika zavádění školného	40
5.2.	Financování v Anglii	42
5.2.1.	Finanční prostředky plynoucí ze státního rozpočtu.....	43
5.2.2.	Finanční prostředky plynoucí ze školného	44
5.3.	Srovnání.....	48
	ZÁVĚR.....	49
	PŘÍLOHA.....	53
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	54
	SHRNUTÍ/ABSTRACT.....	58
	KLÍČOVÁ SLOVA/KEY WORDS	59

ÚVOD

Vzdělávání je významným aspektem a neodmyslitelnou součástí života společnosti. Dostává se nám primárně prostřednictvím systémů školství, obvykle strukturovaných do několika úrovní. Pro svoji práci jsem si zvolila problematiku vysokoškolského vzdělávání, komparaci České republiky a Anglie z toho důvodu, že jako studentka oboru Evropská studia se zaměřením na evropské právo jsem se mnohokrát setkala s pojmem „sblížení evropských vzdělávacích systémů“, nicméně bez jeho jakéhokoliv bližšího vymezení. Skutečnost je taková, že ačkoli se ve vzdělávacích systémech obou zemí vyskytují stejné či podobné instituty a probíhají snahy o jejich přiblížení, nemění to nic na faktu, že anglické školství je širokou veřejností stále považováno za velmi kvalitní a vyspělé, zatímco v České republice se poslední dobou hovoří spíše o snižování úrovně školství. V souvislosti s otevřenými hranicemi a možnostmi mobility je třeba zajistit vysokou úroveň konkurenceschopnosti, a tudíž takové vzdělání, které tuto konkurenceschopnost umožní. Rozhodla jsem se tedy pro srovnání akademického prostředí, a s ním souvisejících některých základních institutů, českých studentů a studentů v Anglii, jež jsou dány školskými systémy fungujícími v jejich státě, pokud se tedy tito studenti nerozhodnou pro možnost studia v zahraničí.

Mým cílem je představit instituty vyskytující se v jednotlivých kapitolách takovým způsobem, aby bylo možné provést srovnání obou zemí a jejich zhodnocení a potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že systém a fungování českého vysokého školství lze srovnat se systémem vysokého školství fungujícím v Anglii, minimálně, co do rozsahu používání pojmově shodných institutů. To vše za pomoci zodpovězení výzkumných otázek, zda jsou fakticky shodné jednotlivé typy studijních programů, zda přineslo sjednocení systémů vysokého školství v rámci vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání skutečný efekt ve vztahu sblížení České republiky a Anglie, a zda lze jako obhajoba zavádění školního na českých vysokých školách poukázat na školné v Anglii. Ve své práci jsem si zvolila metodu komparace, jak již vyplývá ze samotného názvu. Před tím, než komparaci provedu, však představím jednotlivé instituty v daných zemích za pomoci popisu.

Z časového hlediska bylo mým záměrem zhodnotit zejména aktuální a v současné době platnou podobu zainteresovaných institutů, tzn., primárně je hodnocen stav platný k akademickému roku 2011/2012. Pro objektivní dosažení cíle jsem však shledala za vhodné pohybovat se v časovém rozpětí počínajícím 90. lety 20. století, přes současnost, až po nejbližší možnou předvídatelnou budoucnost. Územní vymezení je dáno jasně, Česká republika jako unitární stát a Anglie, jako jedna ze čtyř zemí tvořících Spojené království

Velké Británie a Severního Irsku. Pro zkoumání jsem si vybrala čistě jen Anglii, neboť mezi ní a zbylými třemi zeměmi, Severním Irskem, Skotskem a Walesem, lze sledovat určité rozdíly. Některé společné orgány a největší podobnost s vysokoškolským systémem v Anglii má Wales.

Téma školství a v rámci něj vysokoškolského vzdělávání není ničím neobvyklým, jedná se o záležitost poměrně často diskutovanou, především v souvislosti s plánováním reformy v tomto sektoru. Otázky pojící se k vysokému školství jsou zpracovávány obvykle formou komentářů, studií, analýz, zajímavé postřehy lze nalézt také v rozhovorech s odborníky specializovanými na oblast školství. Rozsáhlejších studií, případně jiných forem zpracování tématu komparace vysokého školství je poskrovnu, nadto obvykle srovnávacích systémy více zemí.

Zdroje, z nichž jsem čerpala, bych rozdělila do několika skupin. Za prvé se jedná o zdroje vytvořené pod taktovkou Evropské komise či v rámci OECD. Věnují se popisům vysokoškolského vzdělávání v Evropě nebo konkrétním státě, jsou aktualizovány v čase a zabývají se poměrně podrobným popisem fungování vysokoškolského vzdělávání. Staly se pro mě primárními zdroji, dle mého názoru jsou kvalitně zpracovány, obvykle v anglickém jazyce, ty vztahující se k České republice lze získat též v českém překladu. Další skupinu tvoří zdroje, z nichž lze čerpat informace o českém vysokém školství. Bylo pro mě velkým zklamáním zjištění, že je takřka nemožné nalézt publikaci věnující se výhradně vysokému školství. Jako výchozí zdroj jsem použila zákon o vysokých školách, neboť různé učebnice správního práva pouze přebírají tuto úpravu. Za další významné zdroje lze považovat materiály zpracované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Radou vysokých škol. Co si ovšem zaslouží kritiku, jsou webové stránky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, je zde mnoho zastaralých a neaktualizovaných informací, některé informace čerpané z těchto stránek jsem si musela různými způsoby ověřovat z obavy o jejich neaktuálnost. Poslední skupinu představují anglické zdroje zpracované různými odborníky pro anglické orgány veřejné správy působící v oblasti školství. Ať už se věnují jednomu, nebo více tématům, obsahují vždy dostatečné množství přehledně členěných informací. Velmi pozitivně v případě Anglie hodnotím získávání informací z webových stránek odborných institucí, kdy nečinilo větší problém nalezení požadované informace, nadto rozvedené až do podrobností, ale současně srozumitelné.

Diplomová práce je členěna na úvod, pět samostatných kapitol a závěr. Vzhledem k omezenému rozsahu práce jsem si zvolila jen několik, dle mého názoru zásadních institutů vytvářejících základ vysokého školství. Zvolila jsem jednoduchou strukturu, vždy představení

dané problematiky v České republice, v Anglii a stručnější srovnání. Při srovnávání jsem vycházela z toho, co již bylo zmíněno v předchozím textu dané kapitoly a současně zde prezentuji také vlastní názory. První kapitola o historii školství se zabývá významnými momenty v historii vysokého školství a obecně uvozuje následující text práce. Druhá kapitola se týká právní úpravy. Třetí kapitola je věnována typům vysokých škol a jiných institucí poskytujících vysokoškolské vzdělávání. V pořadí čtvrtou kapitolu jsem nazvala Studijní programy a kvalifikace. Pojem „kvalifikace“ se sice v zákoně o vysokých školách vyskytuje jen velmi omezeně a zákon pracuje primárně s pojmem „studijní program“, ale vzhledem k tomu, že provádím komparaci se zahraničím a pojem kvalifikace je používán v souvislosti se sbližováním evropských systémů vysokého školství, rozhodla jsem se mu nevyhýbat a zcela plnohodnotně s ním pracovat. Při zpracovávání páté kapitoly vztahující se k financování vysokého školství mě do značné míry ovlivnilo v té době, jaro 2012, aktuální dění v České republice, týkající se studentských protestů proti reformě vysokého školství, zahrnující též zavádění školného na veřejných vysokých školách. Dovolila jsem si využít prostoru, který mi poskytuje tato práce a v širším rozsahu vyjádřit v rámci podkapitoly Financování v České republice svůj vlastní názor.

Při psaní této práce mě zaujala problematika zavádění a fungování bakalářských studijních programů v České republice, rozdílné vnímání těchto studijních programů v České republice a v zahraničí. Ve spojení s reformou financování vysokých škol mně přišla na mysl hypotéza, že regulace a snižování počtu bakalářských studijních programů, zejména těch, jejichž konkrétní zaměření a přínos je mnohdy diskutabilní, by mohla zmírnit problémy ve financování vysokého školství v České republice. Vypořádání se s těmito otázkami by jistě vydalo na samostatnou práci.

1. Pohled do historie školství

V první kapitole svoji práci uvedu pohledem do historie školství daných zemí. Obě země si jistě zaslouží vzpomenout na jejich prvně vzniklé a dodnes slavné univerzity a nejvýznamnější průsečíky historie školství, zejména ale chci poukázat na vývoj ve 20. století, který měl v České republice, na rozdíl od Anglie, negativní dopady na vysoké školství a rozšířil propast mezi ním a rozvíjejícím se systémem v Anglii. Kapitola o historii školství má vytvářet kontext pro ostatní části práce a její zařazení má zdůrazňovat i skutečnost, že stávající systém školství je vždy východiskem pro uskutečňování změn většího či menšího rozsahu.

1.1. Historie školství v České republice

Kořeny českého vysokoškolského vzdělávání sahají až do středověku, kdy v r. 1348 byla za vlády Karla IV. založena v Praze Karlova Univerzita, první univerzita ve střední Evropě.¹ Následně vznikla v roce 1573 Univerzita Palackého v Olomouci, později byla zrušena, avšak po druhé světové válce opět obnovena.² Dlouhou dobu byly tyto dvě univerzity jedinými českými vysokými školami. Větší rozvoj zakládání vysokých škol nastal až ve 20. století. Do té doby vznikla pouze Akademie výtvarných umění v Praze (1896), Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze (1885) a techniky v Praze (ČVUT) a Brně (VUT). První polovina 20. století byla poznamenána světovými válkami. V letech 1918 – 1948 bylo založeno pouze šest nových institucí, a to vždy v období těsně po skončení války. Po roce 1950 dochází k zakládání vysokých škol nejprve v krajských a posléze i dalších větších městech. S výjimkou pedagogických fakult, byly tyto vysoké školy zejména technického zaměření.³

Vrátím se ještě do let nacistické okupace, které se nejen do historie vysokého školství, ale i do historie celé České republiky zapsalo brutálním zákrokem 17. listopadu 1939, při kterém došlo k uzavření všech českých vysokých škol.⁴ Po nastolení komunistického režimu, až do r. 1989, bylo vysokoškolské vzdělávání ovlivněno komunistickou ideologií a politikou. Používaly se přímé metody kontroly, výzkum a učení bylo založeno na marxisticko-

¹ HORÁK, Josef, KRATOCHVÍL, Milan. *Nástin dějin pedagogiky*. 3. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2001. s. 25.

² FILE, John, GOEDEGEBUURE, Leo. *Real-time systems: reflections on higher education in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovenia*. Brno: Vutium, 2003. s. 41.

³ KÖRNER, Milan. Rozvoj vysokého školství v ČR a jeho širší historické a středoevropské souvislosti. *Urbanismus a územní rozvoj*, 2010, roč. 8, č. 6, s. 47.

⁴ KOVAŘÍČEK, Václav. *Materiály k dějinám pedagogiky*. 3. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 1983. s. 107.

leninovské ideologii. Docházelo i k budování nových institucí, jejich počet však neodpovídal počtu studentů. Homogenita společnosti nastolená komunistickým režimem byla provázena i stagnací vzdělanostní dynamiky.⁵ Tento nedostatek ve vzdělání společnosti se ukázal především koncem 80. let, kdy byl spatřován zodpovědným za obecnou krizi ve společnosti, která vyústila v odstranění komunistického režimu.⁶

Po roce 1989 následoval přechod k demokracii a tržnímu hospodářství nesoucí s sebou i změny ve společnosti a v systému vysokého školství. V roce 1990 byl přijat zákon o vysokých školách⁷. Stanovil zcela odlišnou organizaci a řízení vysokoškolského vzdělávání, a zejména došlo k odstranění politické kontroly. Byla omezena role státu ve prospěch akademických orgánů. Významnou novinkou byla i svoboda rozhodování ve finančních otázkách. Tento zákon byl důležitým krokem k nutné modernizaci vysokých škol, nicméně řada strukturálních problémů jím nebyla vyřešena.⁸

1.2. Historie školství v Anglii

Vznik univerzit v Anglii, stejně jako i v ostatních částech Velké Británie můžeme rozdělit do čtyř vln. Do první vlny vzniku se řadí dvě nejstarší britské univerzity Oxford a Cambridge. Ve druhé vlně vznikaly v souvislosti s průmyslovou revolucí tzv. „*Red brick*“ univerzity. V 60. letech 20. století s sebou vzrůstající zájem o vysokoškolské vzdělání přináší třetí vlnu. A v současnosti trvající čtvrtá vlna má počátek v roce 1992, kdy vstoupil v platnost nový vysokoškolský zákon.⁹

Prvně vzniklé univerzity ve Spojeném království, Oxford a Cambridge, se rozvinuly jako soukromá uskupení během 12. a 13. století. Hlavními jednotkami univerzit byly autonomní koleje (*colleges*), které na obou univerzitách daly vzniknout kolejnímu systému. Tímto konglomerátem kolejí, které jsou spojeny v jeden celek zastřešující celouniverzitní organizací, se vyznačují obě univerzity dodnes.

Na přelomu 19. a 20. století začaly v průmyslových městech vznikat hlavní městské univerzity. „*Red brick*“ univerzity získaly pojmenování podle budov, ve kterých sídlily, obvykle postavených z červených cihel. Tyto moderní velké městské univerzity byly vytvářeny z kolejí, zakládaných průmyslníky a obchodníky, a zaměřovaly se na vzdělávání ve

⁵ GABAL, Ivan, VÁCLAVÍKOVÁ, HELŠUSOVÁ, Lenka. *Migrace v rozšířené Evropě*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2002. s. 13.

⁶ FILE, GOEDEGEBUURE: *Real-time systems...*, s. 41.

⁷ Zákon Federálního shromáždění č. 172/1990 Sb., o vysokých školách.

⁸ MATĚJŮ, Petr a kol. *Strukturální determinace růstu nerovnosti: Strukturální reformy a dostupnost vysokoškolského vzdělání v České republice*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. s. 11.

⁹ Sdružení „CSP – Spiralis“. *Projekt EFIN, Analýza 2, Zkušenosti a vhodné přístupy efektivního řízení institucí terciárního vzdělávání v zahraničí*. Praha: MŠMT, 2010. s. 125.

vědách a technologiích. Působnost velkých městských univerzit byla oproti původním kolejím rozšířena ještě o oblast výzkumu. Dodnes jde o univerzity zvučných jmen, můžeme jmenovat např. univerzitu v Manchesteru nebo Liverpoolu.¹⁰

Množství univerzit bylo založeno v šedesátých letech jako odezva na tzv. „*Robbins Report*“ (1963). Zpráva obsahovala stanovisko, že kurzy vysokoškolského vzdělávání by měly být dostupné všem těm, kteří k tomu mají schopnosti a nadání, a kteří si přejí studovat. Zpráva doporučila další rozvoj a rozšíření rozmanitosti univerzitního vzdělávání a vytvoření speciálních technologických univerzit.¹¹

Uvedené období odstartovalo expanzi vzniku tzv. polytechnik. V britském vysokoškolském systému se lze s použitím tohoto pojmu setkat poměrně často, třebaže později došlo k jejich přeměně na univerzity. Polytechniky představovaly profesně orientované vysokoškolské vzdělávání, byly charakterizovány jako regionální centra vysokého školství spojená s průmyslem a obchodem. Později byly polytechniky vyňaty z pravomoci místních školských orgánů a získaly možnost přejmenování se na univerzity. V současnosti se již s označení „polytechnika“ nesetkáme.¹²

Důležitým mezníkem se stalo zavedení školného na vysokých školách. I přesto, že od 60. let došlo k prudkému nárůstu počtu vysokoškolských studentů, nebyly navýšeny finanční prostředky na podporu britských vysokých škol. Situace se stupňovala a v důsledku toho v roce 1994 vláda čelící zvyšujícím se požadavkům na podporu, uvalila strop na růst počtu vysokoškolských studentů řádného denního studia. O čtyři roky později, v roce 1998 následovalo zavedení školného na britských vysokých školách.¹³

1.3. Srovnání

Historie vzniku a postupného zakládání vysokých škol se v obou zemích liší, zejména co se týče plynulosti a rovnoměrnosti vývoje. Za klíčové období ve vývoji a vytváření základů pro uskutečňování vysokoškolského vzdělávání, lze dle mého názoru považovat 20. století. Historické události a společenské změny velmi silně ovlivnily možnosti vytvářet v České republice zázemí pro rozvoj vysokoškolské vzdělanosti. Zatímco v Anglii probíhá jakýsi pozvolný proces reagující na společenskou situaci, ať už to byl průmyslový rozvoj, či vědomí, že dochází k propojování západní Evropy a z toho plynoucí nutnost připravovat

¹⁰ ZÁVADA, Jiří. Vysokoškolský systém Velké Británie. *Aula*, 2000, roč. 8, č. 1, s. 83.

¹¹ Evropská komise. *Organisation of the education system in the United Kingdom – England, Wales and Northern Ireland, 2009/2010*, Brusel: Eurydice, 2010. s. 240.

¹² ZÁVADA, Jiří. Vysokoškolský systém Velké Británie. *Aula*, 2000, roč. 8, č. 1, s. 84.

¹³ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 241.

konkurenceschopné pracovní síly, Česká republika byla hluboce zasažena vývojem historických událostí. Dvě světové války a následně pak komunistický režim prakticky zastavily přirozený vývoj vysokoškolského vzdělávání.

Tento zásah je patrný, srovnáme-li vyspělost a rozvinutost vysokoškolského systému v České republice a v Anglii počátkem 90. let, po pádu komunistického režimu ve východní Evropě. Zatímco v Anglii jsou již vytvořeny silné základy pro vznikající široké spektrum vysokoškolských institucí, Česká republika je musí teprve začít budovat a učinit zásadní strukturální reformy. Za posledních 20 let jsme byli svědky rychlého přibližování se českého vysokého školství vyspělým státům Evropy, zejména díky Boloňskému procesu¹⁴, který napomáhá sblížování evropských vysokoškolských systémů.

¹⁴ Jedná se o proces vytváření otevřeného prostoru vysokého školství v Evropě. Byl zahájen v červnu 1999 podpisem tzv. Boloňské deklarace. Cílem Boloňského procesu bylo vytvořit do roku 2010 atraktivní a mezinárodně konkurenceschopný Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (European Higher Education Area – EHEA) skládající se ze systémů národních. Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání byl vyhlášen v březnu 2010 na konferenci ministrů v Budapešti a ve Vídni. Společnou deklaraci přijalo již 47 zemí. Země Boloňského procesu vytvořily strukturu národních systémů s poměrně harmonizovanou architekturou studia řešenou ve třech stupních: bakalářském, magisterském a doktorském. Založili společné standardy a metodické postupy pro zabezpečování kvality a zastřešující rámec kvalifikací. Spolupráce a aktivity v rámci boloňského procesu stále pokračují. Silné podpory se Boloňskému procesu dostává i ze strany EU. MŠMT. *Boloňský proces*[online]. bologna.msmt.cz, [cit. 18. října 2011]. Dostupné na <<http://bologna.msmt.cz/>>.

2. Právní úprava

Právní úprava školství v České republice i v Anglii je obsažena v předpisech různé právní síly. Jejich struktura v obou zemích je veskrze shodná, snad jen s výjimkou způsobu zakotvení základních práv vztahujících se ke vzdělání, neboť Anglie, jakožto součást Velké Británie nemá psanou ústavu. Nejdůležitější úprava je tvořena příslušnými zákony, pod nimi stojí vyhlášky a nařízení. V této kapitole se budu věnovat pouze zákonům, neboť tyto jsou pro organizaci a fungování vysokých škol stěžejní.

2.1. Právní úprava v České republice

Právo na vzdělání na vysokých školách je v České republice výslovně zakotveno na ústavní úrovni v čl. 33 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Toto ustanovení je však třeba vykládat v souladu s čl. 41 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že práva na vzdělání je možné se domáhat pouze v mezích příslušných zákonů, které toto právo provádějí. V případě vysokých škol se v současnosti jedná pouze o zákon o vysokých školách.

2.1.1. Zákon o vysokých školách

Příslušnou zákonnou úpravu představuje zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, platný ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o vysokých školách). Byl schválen Poslaneckou sněmovnou v roce 1998, oficiálně jako celek nabyl účinnosti v červenci 1998, nicméně většina ustanovení tohoto zákona je účinná od 1. ledna 1999. Nahradil předchozí úpravu z roku 1990, potřeba přijetí nové právní úpravy byla reakcí na měnící se společenské podmínky a očividný rozvoj v oblasti vysokoškolského vzdělávání.¹⁵

Na zákonné úrovni představuje zákon o vysokých školách jedinou ucelenou právní úpravu vysokého školství v České republice. Upravuje působnost veřejných, soukromých i státních vysokých škol. Postupně rozebírá jednotlivé instituty týkající se vysokých škol jako samostatná působnost, orgány, vnitřní předpisy, rozpočtové a majetkové otázky, státní souhlas u soukromých vysokých škol, typy studijních programů, průběh studia na vysoké škole, práva a povinnosti studentů. Zahrnuje v sobě i úpravu vztahující se k akademickým pracovníkům, akreditaci studijních programů, působnosti státní správy aj.

Zde bych ještě zmínila, že na zákonné úrovni nalezneme rovněž také zákony o zřízení jednotlivých veřejných vysokých škol, neboť zákon o vysokých školách stanoví, v § 5 odst. 1,

¹⁵ ŠEBKOVÁ, Helena. *Tertiary education in the Czech republic: country background report for OECD thematic review of tertiary education*. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, 2006. s. 20.

že veřejná vysoká škola se zřizuje a zrušuje zákonem. Seznam těchto veřejných vysokých škol je obsažen v příloze č. 1 k vysokoškolskému zákonu.

Od svého přijetí byl zákon o vysokých školách již mnohokrát novelizován jako reakce na aktuální požadavky a vývoj v oblasti vysokoškolského vzdělávání. Je zásadním dokumentem pro fungování celé oblasti vysokého školství. Jeho jednotlivé instituty jsou v případech, kde je to nutné, dále podrobně rozpracovány v podzákoných právních předpisech, např. vyhláška ministerstva o obsahu žádosti o akreditaci, o průběhu přijímacího řízení na vysokých školách, nařízení vlády, kterým se stanoví minimální výše stipendia v případě tíživé sociální situace studenta apod.

2.2. Právní úprava v Anglii

Anglie nemá samostatnou vládu a v Anglii platící legislativa je schvalována britským parlamentem a je platná pro celé Spojené království¹⁶, avšak v jednotlivých čtyřech částech může existovat i oddělená, od Spojeného království odlišná legislativa.¹⁷

Na rozdíl od České republiky se v Anglii uplatňuje anglo-americký právní systém, který vysvětluje neexistenci psané ústavy, zakotvující základní principy. Nicméně v roce 1998 byl přijat tzv. „*Human Rights Act*“, zakotvující téměř všechna práva obsažená v Evropské úmluvě o lidských právech. Také stanovil, že nikomu by nemělo být odepřeno právo na vzdělání a další základní práva ke vzdělání se vztahující.¹⁸

Co se týče právní úpravy na úrovni zákonů, nenalezneme v Anglii žádný ucelený právní předpis regulující vysokoškolské vzdělávání. Tento nedostatek byl zmírněn přijetím zákona o dalším vysokoškolském vzdělávání, neboť uvedený zákon dále zmíněný níže, zavádí mnoho reforem se sjednocujícími rysy.¹⁹

V současné době je právní úprava vysokého školství v Anglii obsažena ve čtyřech zákonech. Můžeme zde mluvit o jakési sérii čtyř navazujících zákonů, které neupravují pouze vysoké školy a instituce dalšího vzdělávání, jež jsou v Anglii poskytovateli vysokoškolského vzdělávání, ale obsahují současně i úpravu vztahující se k dalším, nižším stupňům vzdělávání. Jedná se o následující zákony:

- The Further and Higher Education Act (1992)
- Education Act (1994)

¹⁶ Evropská komise. *Structures of Education and Training systems in Europe, United Kingdom – England 2009/2010*. Brusel: Eurydice, 2010. s. 5.

¹⁷ Evropská komise. *Struktury systémů vzdělávání, odborné přípravy a vzdělávání dospělých v Evropě, Spojené království*. Brusel: Eurydice, 2003. s. 8.

¹⁸ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 32.

¹⁹ Evropská komise: *Struktury systémů vzdělávání...*, s. 37.

- Teaching and Higher Education Act (1998)
- Higher Education Act (2004)²⁰

Mimo uvedené čtyři zákony bylo z hlediska přinášených změn významné přijetí zákona o školské reformě, proto se o něm nyní, spolu s ostatními, také zmíním.

2.2.1. Zákony upravující vysokoškolské vzdělávání

V rámci reforem prováděných vládou od roku 1979 byl v roce 1988 přijat i zákon o školské reformě (*Education Reform Act*). Pro vysoké školy je důležitý zejména definováním obsahu pojmu vysokoškolské vzdělávání. Dále tento zákon upravuje působnost místních správních úřadů a vyjímá z jejich působnosti tzv. polytechniky a koleje vysokoškolského vzdělávání (*Chapter I*) a přináší změny ve financování (*Chapter II*).²¹

Následuje zákon o dalším a vysokoškolském vzdělávání (*Further and Higher Education Act*), v současné době základní předpis pro oblast vysokoškolského vzdělávání. Nese v sobě jakýsi sjednocující prvek, neboť v Anglii zavádí významné reformy, zahrnující vytvoření jednotného rámce pro všechny vysokoškolské instituce a staví je na stejnou úroveň. To znamená, že od této doby již není oddělen sektor poskytující vysokoškolské vzdělání vztahující se k určitému zaměstnání, polytechniky, od tradičních univerzit a všechny vysokoškolské instituce jsou také, s ohledem na zajištění kvality, podmíněny stejnými požadavky a dohodami o financování.

Zákon dále svými ustanoveními umožnil vytvoření nové rady pro financování vysokoškolského vzdělávání a omezil působnost místních úřadů vynětím institucí dalšího vzdělávání z jejich kontroly, čímž se tyto staly samostatnými právními osobami. Všem institucím umožnil, aby za splnění určitých kritérií přijaly označení „univerzita“.²²

V roce 1998 byl přijat zákon o učitelství a vysokém školství (*Teaching and Higher Education Act*). Obsahově nejvýznamnější ve vztahu k vysokým školám je druhá část tohoto zákona, nazvaná Ustanovení o financování pro vysokoškolské a další vzdělávání. Zákon zavádí nová opatření pro finanční podporu studentů. Představuje právní úpravu studentských poplatků, půjček a stipendií.²³

Jako poslední, ale zcela jistě ne v poslední řadě, uvádím zákon o vysokoškolském vzdělávání (*Higher Education Act*) z roku 2004. Na základě tohoto zákona mohou

²⁰ Kolektiv autorů CSVŠ. *Srovnávací studie legislativní úpravy systému terciárního vzdělávání*. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, 2009. s. 11 – 12.

²¹ Evropská komise: *Organisation of the education system ...* s. 18.

²² Tamtéž. s. 18, 37, 539, 174.

²³ Teaching and Higher Education Act of 1998 c. 30.

vysokoškolské instituce v Anglii vybírat školné do výše tří tisíc liber za rok. Zákon ale také poskytl právní základ pro novou úpravu studentských podpor.²⁴

2.3. Srovnání

Hlavní rozdíl právních úprav vysokého školství v obou zemích je zřejmě velmi dobře viditelný. Ačkoliv Česká republika a Anglie spadají do rozdílných právních systémů, pohybujeme se v případě obou zemí na úrovni zákonů, liší se však svým počtem a upravovanou materií.

Česká republika zvolila cestu právní úpravy fungování tohoto sektoru veřejné správy ve formě jediného zákona z roku 1998, který je vždy dle aktuálních potřeb novelizován. Úprava ve vysokoškolském zákoně se vztahuje výhradně k vysokým školám. Naproti tomu v Anglii lze právní úpravu vysokého školství nalézt v několika zákonech, které však nejsou určeny výhradně jim, nýbrž obsahují též úpravu vztahující se k ostatním součástem školského sektoru. S tím, jak se měnila podoba a potřeby vysokého školství v Anglii, byly dané změny zakotveny vždy do časově příslušného zákona.

Právní úpravu v České republice hodnotím jako přehlednější, a upřednostnila bych ji před roztržitostí ve více zákonech jak je tomu v případě Anglie. Co bych však v případě Anglie nejvíce vytkla je, že uvedené zákony se vztahují na více stupňů vzdělávání. V případě českého zákona o vysokých školách spatřuji problém spíše v době jeho přijetí, a s tím související potřebě přizpůsobení se lépe aktuálnímu stavu.

²⁴ Evropská komise: *Structures of Education...*, s. 46.

3. Typy vysokoškolských institucí

Následující, v pořadí třetí kapitolu, věnuji poskytovatelům vysokoškolského vzdělávání. V České republice se typicky jedná o vysoké školy různého typu. V Anglii poskytují vysokoškolské vzdělávání i jiné instituce, které nenesou přímo označení vysoká škola nebo univerzita, či instituce primárně zřízené za účelem poskytování vzdělávání nižšího, než vysokoškolského. Z tohoto důvodu používám jak v názvu kapitoly, tak i v jejích dalších částech souhrnný pojem „vysokoškolské instituce“.

3.1. Typy vysokých škol v České republice

Popis vysokoškolského systému České republiky z hlediska dělení podle typů vysokých škol lze považovat za vcelku srozumitelný a dostatečně přehledný. Na podporu svých slov chci poukázat na samotnou právní úpravu. Jediný vysokoškolský zákon upravující všechny typy vysokých škol, nadto odděleně v jednotlivých částech, pouze společné otázky jsou upraveny společně.

V České republice lze vysokoškolské vzdělání získat studiem na veřejné, soukromé nebo státní vysoké škole, přičemž státní vysoká škola se ještě dále rozlišuje a může být vojenská nebo policejní.²⁵ Takto kategorizované vysoké školy lze pak navíc dělit na ty, které mohou nést díky splnění stanovených podmínek označení „univerzitní“ čili univerzita, a ostatní, tedy „neuniverzitní“, tzn. disponují ve svém názvu pouze označením „vysoká škola“.²⁶ V současnosti jsou až na dvě výjimky, Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích a Vysoká škola polytechnická Jihlava, všechny veřejné vysoké školy v České republice univerzitního typu. Co se týče soukromých vysokých škol, je situace opačná, velká většina z nich je typu neuniverzitního.²⁷ Státní vysoké školy jsou obě univerzitami. Policejní akademie nemá označení „univerzita“ ve svém názvu, nicméně jej má zakotveno ve statutu.²⁸

3.1.1. Vysoké školy veřejné, soukromé a státní

Veřejná vysoká škola je právnickou osobou, pro jejíž zřízení a zrušení je vyžadována forma zákona.²⁹ Jakkoliv by se to nabízelo, v zákoně nenalezneme podrobnější definici tohoto

²⁵ §2 odst. 7 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o VŠ“).

²⁶ §2 odst. 3 zákona o VŠ.

²⁷ MŠMT, *Přehled vysokých škol* [online]. msmt.cz, 11. června 2010 [cit. 12. listopadu 2011]. Dostupné na <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/prehled-vysokych-skol>>.

²⁸ Policejní akademie ČR. *Statut Policejní akademie České republiky v Praze* [online]. polac.cz, [cit. 12. listopadu 2011]. Dostupné na <<http://www.polac.cz/g2/view.php?dokument/statut.html>>.

²⁹ § 5 odst. 1 zákona o VŠ.

typu vysoké školy. Studium na veřejných vysokých školách je v České republice doposud bezplatné a pro studenty poměrně dobře dostupné. Ačkoliv je jejich počet nižší, než počet soukromých vysokých škol, studuje na nich drtivá většina vysokoškolských studentů. Kompletní výčet všech veřejných vysokých škol v České republice je uveden v Příloze č. 1, jež je spolu s Přílohou č. 2, obsahující výčet státních vysokých škol, nedílnou součástí zákona o vysokých školách.

Poměrně novou součástí českého vysokého školství jsou soukromé vysoké školy, jejichž vznik byl umožněn až spolu s přijetím zákona o vysokých školách. Soukromá vysoká škola smí vykonávat svoji působnost pouze, pokud jí je ministerstvem udělen státní souhlas. Může být zřízena právnickou osobou, přičemž ve vztahu k této právnické osobě je rozhodující její sídlo - pokud má právnická osoba sídlo na území některého členského státu v rámci Evropské unie, nebo pokud byla právnická osoba zřízena podle práva některého z členských států Evropské unie, může působit i na našem území jako soukromá vysoká škola, ale musí disponovat státním souhlasem, který uděluje Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, tzn. může se jednat o právnickou osobu, která je zřízena v souladu s našim právním řádem, a je tedy zapsaná v obchodním nebo jiném rejstříku, nebo právnickou osobu zřízenou podle práva některého z členských států Evropské unie, jimž musí být udělen státní souhlas.³⁰

Státní vysoké školy fungují v České republice dvě, pokrývají oblast vzdělávání pro příslušníky armády a policie. Vojenskou vysokou školou je Univerzita obrany v Brně. Spadá do působnosti Ministerstva obrany a její absolventi jsou odborníky zejména pro ozbrojené síly. Policejní vysoká škola Policejní akademie České republiky v Praze spadá pod dikci Ministerstva vnitra a její absolventi nacházejí uplatnění zejména jako odborníci pro bezpečnostní sbory.³¹

3.1.2. Vysoké školy univerzitní a neuniverzitní

Členění na univerzitní a neuniverzitní vysoké školy vychází z akreditovaných studijních programů uskutečňovaných vysokou školou. Jednotlivé studijní programy se dělí na bakalářské, magisterské a doktorské, vedle těchto studijních programů může vysoká škola uskutečňovat také programy celoživotního vzdělávání.³² Rozdíl mezi univerzitní a neuniverzitní vysokou školou spočívá v možnosti uskutečňovat ten který typ studijních programů.

³⁰ § 39 odst. 1 zákona o VŠ

³¹ § 94 odst. 1, 2 zákona o VŠ.

³² § 2 odst. 1 zákona o VŠ

Vysoké školy univerzitní umožňuje zákon uskutečňovat všechny typy studijních programů, ale též s tím spojené jiné aktivity, jako vědeckou a výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost.³³ Neuniverzitní vysoké školy jsou zaměřeny na poskytování bakalářských studijních programů, ale současně jim zákon dává možnost se souhlasem akreditační komise uskutečňovat i magisterské studijní programy a v souvislosti s tím výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Další rozdíl je ten, že vysoká škola neuniverzitní se ve své struktuře nečlení na fakulty,³⁴ neboť bylo předpokládáno, že se bude jednat o instituce menšího rozsahu, jejichž řízení nebude natolik náročné, aby zde byla potřeba členění.³⁵

3.2. Typy vysokoškolských institucí v Anglii

Možnost poskytovat vysokoškolské vzdělání v Anglii má hned několik typů institucí. Systém členění se místy zdá až nepřehledným i přesto, že od 90. let 20. století došlo k opatřením, která měla systém zjednodušit a více sjednotit. Jako základní a nejvýraznější členění uvádím následující rozdělení na instituce univerzitního a neuniverzitního typu a soukromé instituce, jež lze pak ještě členit uvnitř těchto kategorií. Dále uvádím ještě rozdělení, kdy jsou instituce členěny v závislosti na jimi udělované akademické hodnosti.

Do úrovně institucí, jež bychom mohli charakterizovat jako poskytující terciární vzdělávání, zasahují vedle institucí z úrovně terciární také tzv. instituce dalšího vzdělávání, které rovněž mohou nabízet programy zakončené získáním vysokoškolského titulu, i když se řadí na úroveň vzdělávání sekundárního.³⁶

3.2.1. Instituce univerzitního typu

Instituce univerzitního typu zahrnují univerzity, jež se liší svou velikostí, posláním, udělovanými tituly, kvalifikacemi a uplatňovanými podmínkami. I přes současnou sjednocenou strukturu univerzitního systému, se stále setkáváme s dělením univerzit na tzv. „staré“ a „nové“ univerzity. „Staré univerzity“ jsou kategorií univerzit založených před rokem 1992, tedy ty, které získaly univerzitní status před rokem 1992.

Skupinu starých univerzit můžeme opět pomyslně rozdělit na dva proudy, kdy jeden je představován dvěma nejstaršími univerzitami Oxford a Cambridge, a druhý tzv. Red brick univerzitami, vznikajícími v důsledku průmyslové revoluce v 19. a na počátku 20. století, a

³³ § 2, odst. 4 zákona o VŠ.

³⁴ § 2, odst. 5 zákona o VŠ.

³⁵ ŠEBKOVÁ: *Tertiary education in the Czech republic...*, s. 22.

³⁶ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 249.

ostatními univerzitami založenými v 50. a 60. letech 20. století.³⁷ Odlišnost „starých univerzit“ spočívá především v tom, že celkovou strukturu a též strukturu jejich správy stanovila zakládací listina, tzv. *Royal Charter*, proto se v tomto ohledu významně odlišují.³⁸

Novým univerzitám, někdy označovaným také „*post 1992*“ (po roce 1992) byl univerzitní status udělen na základě zákona o dalším a vysokoškolském vzdělávání z r. 1992. Velká část z nich jsou bývalé polytechniky, které se vyvinuly z národní sítě kolejí spravovaných místními úřady. Většina nových univerzit, ale i některé další vysokoškolské instituce, provozují svou činnost podle právního dokumentu „*Instrument of Government*“ a podle „*Articles of Government*“.³⁹ V literatuře se převážně při označování jejich základu však lze setkat s používáním obecného termínu „*Act of Parliament*“.

Zvláštní kategorií je jediná otevřená univerzita, tzv. *Open University*. Činnost této univerzity založené na základě Královské charty,⁴⁰ spočívá v poskytování dálkového vysokoškolského studia. Jiná instituce poskytující dálkové vzdělání titul univerzita nenesou.⁴¹

3.2.2. Instituce neuniverzitního typu

I přes snahy odstranění dvojkolejnosti vysokoškolských institucí, zdaleka ne všechny tyto instituce dokázaly splnit vysoké požadavky spojené se získáním označení univerzita týkající se velikosti a kvality.⁴² Neuniverzitními vysokoškolskými institucemi jsou tzv. *colleges*. Při postavení vedle univerzit bývají označovány obecně jako další vysokoškolské instituce.⁴³

V této kategorii je pak třeba rozlišovat koleje vysokoškolského vzdělávání, tzv. *college of higher education* a univerzitní koleje, tzv. *university colleges*, které se však vyskytují pouze v malém počtu. Jednotlivé koleje vysokoškolského vzdělávání se liší velikostí, účelem, nabízenými předměty, ale i historií. Zahrnují jak malé specializované, tak i velké a multidisciplinární instituce. Všechny koleje jsou v současnosti samosprávné. Co se týče titulů a kvalifikací⁴⁴, tituly a kvalifikace, které nabízí většina kolejí vysokoškolského vzdělávání, jsou validovány vnějšími orgány, univerzitami nebo národním akreditačním orgánem. Univerzitní koleje, a s nimi malá část kolejí vysokoškolského vzdělávání, jsou

³⁷ Evropská komise: *Struktury systémů vzdělávání...*, s. 37.

³⁸ Sdružení „CSP – Spiralis“: *Projekt EFIN...*, s. 126.

³⁹ Evropská komise: *Struktury systémů vzdělávání...*, s. 376.

⁴⁰ The Open University [online]. open.ac.uk, 2012 [cit. 5. prosince 2011]. Dostupné na <<http://www.open.ac.uk/>>.

⁴¹ CLARK, Tony. *OECD Thematic Review of Tertiary Education, Country Report: United Kingdom*. London: Department for Education and Skills, 2006. s. 21.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Sdružení „CSP – Spiralis“: *Projekt EFIN...*, s. 125.

⁴⁴ Blíže k pojmu „kvalifikace“ kapitola číslo čtyři.

oprávněny k udělování svých vlastních titulů a kvalifikací, ty jsou však omezeny na kvalifikaci maximálně magisterské úrovně, master's degree, nadto získané absolvováním programů studijních, nikoli výzkumem.⁴⁵

Mezi neuniverzitní instituce řadíme nakonec i výše již zmíněné instituce dalšího vzdělávání, můžeme se též setkat s označením „*further education college*“. Jejich studijní programy jsou běžně navrhované a schvalované institucemi, které jsou oprávněny udělovat tituly podle formálně uznávané dohody.⁴⁶ Studenti vysokoškolských programů v těchto institucích dalšího vzdělávání představují poměrně významný podíl – 10 % z celkového počtu anglických vysokoškolských studentů.⁴⁷

3.2.3. Soukromé vysokoškolské instituce

Vysoké školy mají v Anglii obecně status samosprávných, na vládě nezávislých institucí. Nepatří do správy státu, ale ve větší či menší míře jsou závislé na státním financování. Existuje zde však také velice malý počet nezávislých soukromých institucí, které nezískávají od vlády žádné finanční prostředky. Mnohé z nich jsou přímo spojeny s některou z univerzit, například skrz úpravu hodnocení.

V rámci soukromých vysokých škol existují v Anglii, a současně v celé Velké Británii, pouze jedna nezávislá soukromá univerzita, The University of Buckingham, ostatní soukromé instituce titul univerzita používat nemohou.⁴⁸

3.2.4. Vysoké školy v členění podle akademické hodnosti

S výše uvedenými typy vysokých škol jsou v Anglii přímo spojeny akademické programy, které poskytují vzdělání, jež můžeme obecně rozdělit do dvou oblastí: výuková a výzkumná. Obecně se v Anglii příliš často nepoužívá dělení čistě na oblasti, ale takřka výhradně se setkáváme přímo s označením „akademické hodnosti výukové“ a „akademické hodnosti výzkumné“.⁴⁹ Vzhledem ke skutečnosti, že v České republice nenalezneme přesný ekvivalent k tomuto označování a překlad se může zdát poněkud „krkolomný“, dovoluji si níže používat originální výrazy anglické: „*taught degrees*“ a „*research degrees*“.

Význam tohoto členění spočívá především v tom, že k získání označení „univerzita“ je nutné, aby vysoká škola splnila přísné požadavky ministerstva školství, kdy jeden

⁴⁵ Evropská komise: *Struktury systémů vzdělávání...*, s. 37.

⁴⁶ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 250.

⁴⁷ Evropská komise: *Structures of Education...*, s. 43.

⁴⁸ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 269.

⁴⁹ Evropská komise: *Structures of Education...*, s. 43.

z nejdůležitějších je pravomoc poskytovat „*taught degree*“ i „*research degree*“.⁵⁰ Takto podmíněná možnost získat univerzitní titul byla zavedena z důvodu sjednocení a odstranění binárního systému na poli vysokoškolského vzdělávání, a to od roku 2005. Druhým významným kritériem je pak podmínka počtu studentů.⁵¹

Vysoké školy, které nedisponují ve svém názvu označením univerzita, zahrnují malé specializované školy umění a designu, dramatického umění, hudby a školy se zemědělským zaměřením. Ty z uvedených, které mají pravomoc udělovat „*taught degrees*“, které ale nesplňují kritérium početní, mají právo požádat o používání titulu „*university college*“. Nicméně, ne mnoho z nich této možnosti využívá.⁵²

Podle využívání možnosti nést titul univerzita a podle pravomoci udělovat akademické hodnosti jako kritérium vysoké školy, spadají vysokoškolské instituce do šesti kategorií. Všechny následně uvedené jsou již zmíněny v předchozích kapitolách, nicméně z důvodu přehlednosti považuji za vhodné výše zmíněné instituce shrnout do jakéhosi krátkého seznamu představujícího v podstatě ucelený přehled typů vysokých škol v Anglii. Jsou to tedy následující instituce:

- **Univerzity s pravomocí udělovat „*taught*“ a „*research degrees*“**
(University with powers to award taught and research degrees)
- **Univerzity s pravomocí udělovat „*taught degrees*“**
(University with powers to award taught degrees)
- **Univerzitní koleje s pravomocí udělovat „*taught degrees*“**
(University college with powers to award taught degrees)
- **Koleje vysokoškolského vzdělávání s pravomocí udělovat „*taught degrees*“**
(Colleges of higher education with powers to award taught degrees)
- **Další instituce s pravomocí udělovat „*taught*“ a/nebo „*research degrees*“**
(Other institutions with powers to award taught and/or research degrees)
- **Koleje vysokoškolského vzdělávání nabízející vlastní programy, ale hodnocené skrz jiné instituce**
(Colleges of higher education offering programmes and awards validated by other institutions)⁵³

⁵⁰ CLARK: *OECD Thematic Review...*, s. 21.

⁵¹ Evropská komise: *Structures of Education...*, s. 43.

⁵² Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 249 – 250.

⁵³ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 249.

3.3. Srovnání

Na první pohled je zřejmý rozdíl ve strukturální složitosti institucí poskytujících vysokoškolské vzdělávání v každé ze zkoumaných zemí. Česká republika nabízí celkem přehledný a jasný systém členění. Naproti tomu Anglie představuje rozsáhlejší a z našeho pohledu i komplikovanější strukturu institucí oprávněných poskytovat vysokoškolské vzdělávání. Chci proto upozornit na některé zásadní momenty, které pro mě vyvstaly při tomto zkoumání typů vysokoškolských institucí.

Prvně, již složitost, či spíše diverzifikovanost jednotlivých systémů dle mého názoru vypovídá o úrovni a vyspělosti vysokoškolských systémů jednotlivých zemí. I když v České republice jsou sice jednodušší pravidla a jasnější systém členění, neznamená to současně jasnější vymezení charakteru, úrovně či náročnosti a kvalitativního pojetí jednotlivých vysokých škol. Na druhé straně Anglie dle mého názoru vysílá svým členěním jasný signál o tom, která instituce poskytuje vzdělání jaké náročnosti a úrovně, neboť každá instituce má svá specifika, zejména co se týče zaměření. Nadto je evidentní, že studium na univerzitě není postaveno na roveň koleji vysokoškolského vzdělávání nabízející vlastní programy, avšak titulované skrz jiné příslušné instituce. Tímto se dostávám k další skutečnosti, na kterou chci poukázat.

Jak jsem uváděla v úvodu této kapitoly, v České republice disponují titulem univerzita s výjimkou dvou všechny veřejné vysoké školy, na nichž současně studuje nejvyšší počet studentů. Kladu si otázku, jak je možné, že se v České republice nachází tolik univerzit? Totiž označení univerzita by dle mého názoru mělo odpovídat splnění určitých kritérií, aby si tento výraz zachoval určitou vypovídající hodnotu. Odpověď může být dvojitá, buďto, všechny vysoké školy dosahují opravdu vysoké „univerzitní“ úrovně, nebo je získání takového označení podmíněno splněním ne příliš přísných kritérií. Obávám se, že odpovědí je druhá možnost.

Poslední věcí, která mě zaujala, je možnost anglických škol na úrovni sekundárního vzdělávání za vymezených podmínek poskytovat kurzy vedoucí k získání vysokoškolské kvalifikace. V České republice je to právě naopak, a to v případě vyšších odborných škol, oficiálně jsou součástí terciárního vzdělávání, avšak jejich absolvování nezakládá titul absolventa vysoké školy.

4. Studijní programy a kvalifikace

V této kapitole se budu věnovat studijním programům uskutečňovaným v rámci vysokoškolského studia a jejich výstupům. Vzhledem k tomu, že provádím komparaci studia v České republice se zahraničím, využila jsem pomoci nástroje označovaného jako kvalifikační rámec, jehož účelem je porovnávání kvalifikací mezi jednotlivými vzdělávacími systémy.⁵⁴ Při vymezení pojmu kvalifikační rámec lze vycházet z Doporučení Evropského parlamentu a Rady⁵⁵ a definovat jej jako „nástroj pro klasifikaci kvalifikací podle souboru kritérií stanovených pro jednotlivé úrovně dosaženého učení“. Kvalifikační rámec tak zejména přiřazuje jednotlivé kvalifikace na určitou úroveň v rámci kvalifikačního systému, a jednotlivé úrovně v tomto systému jsou pak charakterizovány svojí náročností.⁵⁶ V aplikaci na konkrétní vnitrostátní poměry zahrnuje kvalifikační rámec jednotlivé studijní programy a osvědčení jejich úspěšného ukončení, tedy příslušný titul, diplom nebo jiné osvědčení.⁵⁷

Za účelem snadnějšího srovnání jednotlivých úrovní kvalifikačního systému mezi evropskými státy byl v rámci aktivit Boloňského procesu vytvořen zastřešující rámec kvalifikací pro Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání, pro který je používána zkratka „QF-EHEA“⁵⁸, jenž má být vodítkem pro jednotlivé národní státy při vytváření vlastních kvalifikačních rámců. Rámec QF-EHEA popisuje prostřednictvím tří úrovní kvalifikace, které odpovídají terciárnímu vzdělávání.

Jelikož jsem si vybrala cestu popisu za pomoci kvalifikačního rámce⁵⁹, budu v následující části pojem „kvalifikace“ používat. V České republice v současnosti neexistuje jednoznačná právní definice pojmu kvalifikace, a to i přesto, že je běžně užívaným pojmem v terciárním vzdělávání. Zákon o vysokých školách tento pojem zmiňuje jen na několika málo místech, v různých souvislostech a bez přesnějšího vymezení.⁶⁰ V České republice je pojem kvalifikace chápán stejně, jak je to mezinárodně obvyklé, tzn. stejně jako i v Anglii, tedy ve smyslu prokázaných a formálně potvrzených výstupů z učení. Kvalifikace se rozlišují podle

⁵⁴ NANTL, Jiří, ČERNÍKOVSKÝ, Petr a kol. *Národní kvalifikační rámec terciárního vzdělávání České republiky*. 1. díl – národní deskriptory. Praha: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 2010. s. 19.

⁵⁵ Doporučení Evropského parlamentu a Rady ze dne 23. dubna 2008 o zavedení Evropského rámce kvalifikací pro celoživotní učení.

⁵⁶ NANTL, ČERNÍKOVSKÝ: *Národní kvalifikační rámec...*, s. 8 – 9.

⁵⁷ Tamtéž, s. 10.

⁵⁸ QF-EHEA, tj. „overarching framework for the European Higher Education Area“

⁵⁹ Kvalifikační rámec má formu metodického nástroje, jenž je určen pro „vývoj a zjišťování kvality kvalifikací v terciárním vzdělávání prostřednictvím vymezení úrovně prokazovaných znalostí, dovedností a způsobilostí absolventů.“ NANTL, ČERNÍKOVSKÝ: *Národní kvalifikační rámec...*, s. 25.

⁶⁰ Pojem kvalifikace se vyskytuje v: § 1 písm. b), § 72 a 74, § 89 a 90.

„typu studijního programu, udělovaného titulu a specifikace vyplývající z konkrétního názvu studijního programu a oboru, který nositel kvalifikace absolvoval“.⁶¹

Zjednodušeně lze říci, že kvalifikace je výstupem určitého studijního programu, který má své místo v kvalifikačním rámci, přičemž se nejedná jen o formální označení, nýbrž se předpokládá i splnění určitých stanovených obsahových požadavků, výstupů z učení.

4.1. Studijní programy a kvalifikace v České republice

Podoba vysokoškolského studia v České republice je zakotvena a vymezena v zákoně o vysokých školách. Na vysokých školách lze uskutečňovat bakalářské, magisterské a doktorské studijní programy, vedoucí k získání příslušného, na daný studijní program, vázícího se titulu. Reálná podoba a náplň studijních programů je v kompetenci jednotlivých vysokých škol, nicméně k tomu, aby v těchto programech mohla probíhat výuka, je nutné splnit podmínky, kladené vysokoškolským zákonem, tj. získat akreditaci pro daný studijní program, jinak není možné přijímat uchazeček k jeho studiu, konat výuku, přiznávat akademické tituly.⁶² Konečné rozhodnutí o udělení či neudělení akreditace je v rukou ministerstva, které rozhoduje na základě stanoviska Akreditační komise, ovšem záporné stanovisko Akreditační komise je jedním z taxativních důvodů pro neudělení akreditace.⁶³

Řádně ukončené studium je pak předpokladem pro získání a oprávnění používat příslušné tituly, souladné pro všechny typy vysokých škol. Tedy absolventi všech bakalářských oborů získávají titul „bakalář“, u magisterských studijních oborů jsou tituly v souladu s vysokoškolským zákonem rozlišeny podle zaměření studia, u doktorských studijních programů se s výjimkou oblasti teologie rovněž uplatňuje jednotnost titulu.

4.1.1. Vymezení studijních programů a Národní kvalifikační rámec

Rozhodla jsem se pro představení jednotlivých studijních programů a jejich výstupů za pomoci Národního kvalifikačního rámce, neboť takto je umožněno lepší srovnání se studijními programy v Anglii, která tento systém již běžně využívá.

Přesný název kvalifikačního rámce České republiky zní Národní kvalifikační rámec terciárního vzdělávání České republiky, proto zahrnuje i tzv. postsekundární odbornou

⁶¹ NANTL, ČERNÍKOVSKÝ: *Národní kvalifikační rámec...*, s. 21.

⁶² SLÁDEČEK, Vladimír, POUPEROVÁ, Olga a kol. *Správní právo – zvláštní část (vybrané kapitoly)*. Praha: Leges, 2011. s. 195.

⁶³ § 79 odst.5 písm.f) zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů.

přípravu – vyšší odborné školy, a dále pak výzkumné a vývojové instituce.⁶⁴ Vyššími odbornými školami se však zabývat nebudu.

Projekt Národního kvalifikačního rámce terciárního vzdělávání byl zahájen 1. srpna 2009, jeho ukončení je plánováno na prosinec roku 2012.⁶⁵ V současnosti, první pololetí roku 2012 tedy vrcholí jeho dokončování a implementace, dovolím si říct, že bez větší publicity a zájmu veřejnosti a médií. Vedle vymezení neuzavřeného počtu 39 oblastí vzdělávání,⁶⁶ zejména přiřazuje jednotlivé typy studijních programů k cyklům evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání (EHEA), čímž dochází k vytváření kvalifikačních úrovní českého kvalifikačního rámce, a to o čtyřech stupních, přičemž tři z nich jsou již tradiční a fungující součástí systému vysokého školství a do kvalifikačního rámce jsou zaváděny ve své stávající podobě, při svém fungování na základě vysokoškolského zákona. V případě čtvrtého stupně absentuje příslušná právní úprava.⁶⁷ Těmto stupňům, představovaným bakalářským, magisterským, doktorským studijním programem a programem krátkého cyklu, se nyní budu věnovat podrobněji.

4.1.2. Bakalářský studijní program

Za první stupeň vysokoškolského vzdělání je považován bakalářský studijní program. Formálně byl do systému, v té době zahrnujícího pouze souvislé magisterské studium, zaveden v roce 1990, vysokoškolským zákonem č. 172/1990 Sb., plné uplatňování mu zajistil až zákon o vysokých školách z roku 1998. Motivem pro podporu rozvoje těchto programů byl zejména nově započatý Boloňský proces. Ve vztahu k zavádění bakalářského stupně se stala významnou změna zákona o vysokých školách,⁶⁸ s některými málo výjimkami v podstatě nařizující zavádění bakalářských na úkor magisterských studijních programů.⁶⁹

Bakalářské studium, trvající nejméně tři a nejvýše čtyři roky, má za úkol připravit studenta jak k výkonu povolání, tak k pokračujícímu studiu magisterskému. Absolvent získává akademický titul „bakalář“, se zkratkou „Bc.“. V oblasti umění je udělován titul „bakalář umění“, „BcA“.⁷⁰

⁶⁴ MSMT. *Cílové skupiny projektu* [online]. reformy-msmt.cz, 1. srpna 2009 [cit. 14. prosince 2011]. Dostupné na <<http://qram.reformy-msmt.cz/cilova-skupina>>.

⁶⁵ MSMT. *Detaily projektu* [online]. reformy-msmt.cz, 1. srpna 2009 [cit. 14. prosince 2011]. Dostupné na <<http://qram.reformy-msmt.cz/detaily-projektu>>.

⁶⁶ NANTL, ČERNÍKOVSKÝ: *Národní kvalifikační rámec...*, s. 26.

⁶⁷ Tamtéž, s. 28.

⁶⁸ Zákon č. 147/2001 Sb., kterým se mění zákon o VŠ.

⁶⁹ Evropská komise. *Focus on the structure of Higher Education in Europe 2006/2007, National Trends in the Bologna Process*. Brusel: Eurydice, 2007. s. 118.

⁷⁰ § 45 zákona o VŠ.

Jakkoliv se může koncept bakalářského studia v poměrech České republiky na první pohled zdát bezproblémový a správně fungující, není to až tak docela pravda. Problémy, které se pojí s bakalářským studiem, se zabývá i Rada pro reformu vysokých škol. Ve své zprávě z roku 2010 uvádí, že ačkoliv byl podpořen vznik bakalářských studijních programů, a to zejména důsledkem Boloňského procesu, nedošlo k „hlubšímu zamyšlení se nad cíly boloňské reformy jako jsou například zefektivnění a zabezpečení kvality výuky [...]“, nové bakalářské studijní programy vznikly pouze „mechanickým rozdělením“ dřívějších programů magisterských, tedy, že „boloňská dvou-cyklová struktura studia, kde bakalářské studium reprezentuje základní prvek vysokoškolského vzdělávání, nebyla správně pochopena a často dnes vede k bakalářům jejichž vzdělání de facto není ukončené a kteří nejsou dostatečně připraveni pro praxi a proto jich převážná většina pokračuje dále v postgraduálním, magisterském, studiu.“⁷¹

4.1.3. Magisterský studijní program

Dalším stupněm vysokoškolského vzdělání je, již tradiční, magisterské studium, i když i jeho podoba prošla, v souvislosti s přijetím současného zákona o vysokých školách, jistou proměnou. Až do roku 1998 byl magisterský studijní program představován zejména od čtyř do šesti let trvajících studijních programů, odpovídajícími v řadě parametrů dnešním „dlouhým“ magisterským studijním programům.⁷² Tzn., tyto programy byly základní a převládající podobou obecně vysokoškolského studia jako takového. Nicméně, výše uvážené vyčlenění bakalářského studia, učinilo z těchto studijních programů ve velké většině tzv. navazující magisterské studium. Výjimkou se stalo jen několik málo oborů, u nichž tradiční pojetí magisterského studia zůstalo zachováno.

Magisterské studium se zaměřuje na získávání teoretických znalostí a jejich tvůrčí využívání. Zákon o vysokých školách primárně stanoví, že navazuje na bakalářské studium a standardní doba studia je nejméně jeden a nejvíce tři roky. V případě, vyžaduje-li to charakter studijního programu, např. v oborech jako je právo nebo lékařství, nenavazuje na bakalářský studijní program a standardní délka studia se pohybuje od čtyř do šesti let. Kromě titulu „magistr“ vymezuje zákon dalších pět druhů různých titulů, náležejících absolventům konkrétně orientované oblasti magisterského studia, např.: inženýr, doktor medicíny.

⁷¹ Předsednictvo Rady VŠ. *Průběžná zpráva Rady pro reformu vysokoškolského vzdělávání*. Praha: Rada VŠ, 2010. s. 3.

⁷² NANTL, ČERNÍKOVSKÝ: *Národní kvalifikační rámec...*, s. 22.

V případě držitelů titulu „magistr“ je možné v rámci dalšího studia získat před jménem uváděný titul „doktor“ té které oblasti studia.⁷³

4.1.4. Doktorský studijní program

Absolventi magisterského studia mají možnost ještě dalšího vzdělání, to je představováno doktorským studiem. Studium je zaměřeno na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost a probíhá podle individuálního studijního plánu pod vedením školitele. Studium může trvat od tří do čtyř let a absolventi musí prokázat schopnost a připravenost k samostatné činnosti. Úspěšné ukončení studia je odměňováno titulem „doktor“, ve zkratce „Ph.D.“, uváděným za jménem. V případě oblasti teologie je udělován titul „doktor teologie“, ve zkratce „Th.D.“.⁷⁴ Absolventy doktorského studia jsou i držitelé titulu „kandidát věd“, ve zkratce „CSc.“ a „doktor věd“, ve zkratce „DrSc.“, a to v případě, kdy jim byl tento titul přiznán podle zákona o vysokých školách z roku 1990.⁷⁵

4.1.5. Program krátkého cyklu

Na závěr se ještě zmíním o tzv. programu krátkého cyklu. Tento program v současné době není součástí struktury vysokoškolských studijních programů, nicméně v kvalifikačním rámci terciárního vzdělávání je obsažen s tím, že k jeho případnému zavedení by byla nutná nová legislativa. Jednou z pravděpodobných možností, jak by mohl být tento program pojat je, že by se jednalo o kvalifikaci, kdy by absolventům nebyl udělován akademický titul, ale pouze diplom.⁷⁶

4.2. Studijní programy a kvalifikace Anglie

Významným specifikem Anglie, ale i celé Velké Británie, oproti České republice, a nejen jí, ale současně i jiným evropským zemím, je zavedená praxe, kdy akademické kvalifikace nejsou udělovány celostátně, ale jsou v kompetencích jednotlivých institucí.⁷⁷ Zákonem je regulována pouze pravomoc udělovat akademické hodnosti, ale ne jejich konkretizace.⁷⁸ Znamená to tedy, že množství vysokoškolských institucí má pravomoc

⁷³ § 46 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴ § 47 zákona o VŠ.

⁷⁵ ČERYCH, Ladislav. Diverzifikace terciárního sektoru vzdělávání v České republice. *Aula*, 1997, roč. 5, č. 4. s. 62.

⁷⁶ NANTL, ČERNÍKOVSKÝ: *Národní kvalifikační rámec...*, s. 28.

⁷⁷ Evropská komise: *Struktury systémů vzdělávání...*, s. 39.

⁷⁸ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 263.

udělovat jejich vlastní tituly a kvalifikace⁷⁹. Tituly a kvalifikace nabízené vysokoškolskými kolejemi, které však nemají pravomoc tituly udělovat, jsou uznávány a potvrzovány vnějšími orgány, jako jsou univerzity nebo národní akreditační komise.⁸⁰ Nad pravomocí udělovat vysokoškolské tituly dohlíží jediný orgán, a tím je vláda.⁸¹

Vysokoškolské instituce jsou takto samy zodpovědné za rozhodnutí, které programy nabídnou, za jejich navržení, schválení a rovněž i sledování a kontrolu jejich provádění. Vysoké školy obvykle nabízí širokou škálu kurzů, ale některé se specializují pouze na specifické oblasti jako je hudba, umění nebo obchod.⁸²

Přestože organizace a uspořádání vysokoškolských programů není regulována právem, vysoké školy mají tradičně strukturovány jejich programy ve velmi podobných liniích.⁸³ V Anglii, ale i Walesu a Severní Irsku, byla rozvinuta pětiúrovňová soustava, jenž má poskytovat jasnou strukturu vysokoškolských kvalifikací a podporovat jejich konzistentní používání.⁸⁴

4.2.1. Vymezení studijních programů v Národním kvalifikačním rámci

I přes poskytnutou, zákonem nesvázanou, volnost v nabízených studijních programech se vysoké školy v Anglii vydaly cestou poskytování vzdělání v rámci stejných linií. Jakousi kostrou pro jejich výstavbu je tříступňový rámec, který odpovídá kvalifikačnímu rámci Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání (FQ-EHEA), zahrnujícímu bakalářský, magisterský a doktorský studijní program.⁸⁵

Zde bych ráda zmínila, že celá Velká Británie, tedy včetně Anglie, patří mezi jeden z prvních států Boloňského procesu, které vytvořily své národní kvalifikační rámce v kompatibilitě s FQ-EHEA.⁸⁶ A není se čemu divit, vždyť kvalifikační rámce ve Spojeném království jsou řazeny do tzv. první generace kvalifikačních rámců, k jejichž vzniku začalo docházet zhruba do poloviny 90. let 20. století.⁸⁷

Vytvoření rámce vysokoškolských kvalifikací (FHEQ) podnítila chybějící konzistentní struktura a neregulované označování udělených titulů napříč vysokoškolským vzděláváním.

⁷⁹ Pojem „kvalifikace“ zde užívám z toho důvodu, že v Anglii existují i studijní programy, jejichž absolventi se nestávají držiteli titulu.

⁸⁰ Evropská komise. *National summary sheets on education system in Europe and ongoing reforms, United Kingdom*. Brusel: Eurydice, 2009. s. 10.

⁸¹ Kolektiv autorů CSVŠ: *Srovnávací studie...*, s. 175.

⁸² Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 259.

⁸³ Evropská komise: *Structures of Education...*, s. 43.

⁸⁴ Evropská komise: *National summary sheets...*, s. 10.

⁸⁵ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 263.

⁸⁶ NANTL, ČERNÍKOVSKÝ: *Národní kvalifikační rámec...*, s. 20.

⁸⁷ Tamtéž, s. 7.

Tento úkol byl svěřen Agentuře pro zajišťování kvality vysokého školství (QAA). Agentura vytvořila pětistupňový rámec kvalifikací ve vysokoškolském vzdělávání poskytující jasnou strukturu kvalifikací a prosazující shodné používání kvalifikačních titulů. Základním předpokladem je, že kvalifikace by měly být udělovány na základě dosažených výsledků a znalostí, spíše než v závislosti na počtu let studia.⁸⁸

V kvalifikačním rámci jsou jednotlivé úrovně vysokoškolského studia označovány čísly 4 – 8, přičemž většina úrovní zahrnuje více než jeden typ kvalifikace, které lze dosáhnout. Jsou zde zahrnuty i krátké programy často nabízené jako příležitost v pokračování profesního rozvoje. Rámec vysokoškolských kvalifikací byl přehledně shrnut do tabulky, kterou uvádím v příloze. Tabulka obsahuje příkladný výčet typických vysokoškolských kvalifikací na jednotlivých stupních kvalifikačního rámce, a rovněž odpovídající cykly stanovené kvalifikačním rámcem Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání.⁸⁹ Tabulka je seřazena vzestupně od nejnižší po nejvyšší úroveň a dává tak jasný přehled, jak si stojí jednotlivé kvalifikace. Nyní se níže nebudu podrobně zabývat všemi kvalifikacemi, ale pouze těmi nejvýznamnějšími na jednotlivých úrovních.

4.2.2. Osvědčení o vysokoškolském vzdělávání

Umístění v tabulce na posledním místě mají kurzy na úrovni stupně čtyři britského národního rámce vysokoškolských kvalifikací. Tyto kurzy jsou specializované směrem k jednotlivým profesím. Nabízejí nejnižší možné vysokoškolské vzdělání získáním „*Certificate of Higher Education*“, který může být prvním krokem k dosažení vyšší kvalifikační úrovně. Jejich trvání je stanoveno na rok řádného studia, případně odpovídající délku studia dálkového. Jak i z pohledu do tabulky vyplývá, pro tento stupeň nenalezneme ekvivalenci v kvalifikačním rámci Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání (FQ-EHEA).

4.2.3. Základní stupeň

Na úrovni stupně pět britského národního kvalifikačního rámce nalezneme programy trvající dva roky řádného studia, případně této délce ekvivalentního dálkového studia. Zde bych se podrobněji zmínila o tzv. „*Foundation degrees*“, čili základních stupních. Byly zavedeny v roce 2001 a jsou uskutečňovány převážně na základě spolupráce s dalšími a vysokoškolskými vzdělávacími institucemi, jejich účelem je pomoci doplnit poskytovatelům

⁸⁸ Evropská komise: *Structures of Education...*, s. 44.

⁸⁹ Quality Assurance Agency for Higher Education. *The framework for higher education qualifications in England, Wales and Northern Ireland*. Gloucester: QAA, 2008. s. 14.

vysokoškolského vzdělávání nedostatek znalostí na střední úrovni, umožnit širší účast na vysokoškolském vzdělávání a povzbudit celoživotní vzdělávání. Jsou zprostředkovávány zaměstnavateli např. v oblasti počítačů a programování, pohostinství, turismu. „*Foundation degrees*“ neodpovídají kritériím stanoveným boloňským procesem pro první cyklus, čili bakalářský studijní program, ale mají poskytnout příležitost postoupit k bakalářskému programu, jenž je jeho dovršením.⁹⁰ Jejich úroveň odpovídá tzv. krátkému cyklu kvalifikačního rámce Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání (FQ-EHEA).

Absolventi těchto programů, kteří se rozhodnou ve studiu pokračovat, mohou přejít přímo do druhého nebo třetího ročníku bakalářského studijního programu.⁹¹

4.2.4. Bakalářský stupeň

Následuje úroveň šestá reprezentovaná především bakalářskými studijními programy. „*Bachelor's degree with honours*“, obecně známé jako „*honours degree*“⁹², tvoří největší skupinu vysokoškolských kvalifikací vůbec. Studium obvykle trvá tři roky řádného denního studia, avšak může být i kratší nebo delší než tři roky. Delší kurzy představují tzv. „*sandwich courses*“⁹³, rozšířené o výkon praktické činnosti mimo univerzitu nebo kolej a kurzy specializované na cizí jazyky, jejichž součástí je roční pobyt ve vybrané jazykové zemi.⁹⁴ Delší je dále také studium v oborech orientovaných na profese jako např. lékařství nebo zubní lékařství.⁹⁵ Kratší kurzy jsou zrychlené na dva roky a žádají si studium i v době, kdy jsou obvykle prázdniny.⁹⁶

V rámci „*honours degree*“ se diplomy ještě rozdělují do tří tříd, přičemž diplomy druhé třídy se dále člení do dvou oddílů na vyšší a nižší diplomy druhé třídy. Další zvláštností bakalářského studia je možnost udělení „*ordinary (non-honours) degree*“⁹⁷, dříve označovaných „*pass degree*“⁹⁸, těm studentům, kteří nesplní standardy pro získání *honours degree*.⁹⁹

⁹⁰ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 265 – 266.

⁹¹ Evropská komise: *Focus on the structure of Higher Education...*, s. 299.

⁹² Volný překlad „čestný titul“.

⁹³ „Sandwich courses“ lze přeložit jako tzv. sendvičové programy. Název je odvozen z jejich skladby: studium – praxe – studium. Studenti těchto kurzů jsou u nás v některých případech označováni jako studující při zaměstnání. ŠRÁMEK, Jan. Školné, půjčky a podpora začínajících studentů ve Velké Británii. *Aula*, 1996, roč. 4, č. 3, s. 59.

⁹⁴ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 265 – 266.

⁹⁵ Evropská komise: *Focus on the structure of Higher Education...*, s. 299.

⁹⁶ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 265 – 266.

⁹⁷ Volný překlad „obyčejný, základní titul“.

⁹⁸ Volný překlad „akceptovatelný, vyhlížející jako titul“.

⁹⁹ Evropská komise: *Struktury systémů vzdělávání...*, s. 39.

4.2.5. Magisterský stupeň

Sedmý stupeň reprezentují magisterské studijní programy – „*master's courses*“ – trvají typicky nejméně jeden kalendářní rok a jsou určeny studentům, kteří získali „*honours degree*“. Udělují se po absolvování výukových programů nebo výzkumných programů, případně jejich kombinaci. I na této úrovni jsou rozvinuty krátké kurzy, často jako součást programů pokračujícího profesního rozvoje a vedoucí k získání „*postgraduate certificate*“ a „*postgraduate diplomas*“^{100 101}.

4.2.6. Doktorský stupeň

Posledním a nejvyšším stupněm jsou doktorské studijní programy, uskutečňované v délce odpovídající třem letům řádného denního studia. Absolventi, jimž byl doktorát udělen na základě studia zaměřeného na výzkum a bádání obvykle používají titul PhD a DPhil. Doktorské programy s podstatnou výukovou složkou, jež mohou současně zahrnovat i složku výzkumnou, vedou obvykle k udělení titulu zahrnujícího název disciplíny, např. EdD – Doctor of Education, čili doktor ve vzdělávání.¹⁰²

4.3. Srovnání

V případě obou zemí je zcela zjevná snaha, přizpůsobit svoji strukturu úrovní studijních programů zahrnutých do národního kvalifikačního rámce kvalifikačnímu rámci Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání (FQ-EHEA). Tento počín lze hodnotit jako úspěšný, neboť u hlavních třech stupňů vysokoškolského studia skutečně v obou zemích došlo k vymezení odpovídajících stupňů. Každá země, vzhledem k její dosavadní existující kvalifikační struktuře, musela tento úkol řešit jiným způsobem. V České republice bylo třeba zařazení konceptu bakalářského studia, k čemuž došlo rozdělením většiny magisterských studijních programů na stupeň bakalářský a navazující studium magisterské. V Anglii bylo potřeba přiřadit jednotlivé existující stupně k odpovídajícím úrovním FQ-EHEA, což nečinilo větších problémů a spíše se jednalo o „formalitu“.

Co se týče nesrovnalostí s FQ-EHEA, v případě České republiky se jedná o problém s nejnižším stupněm, který u nás ještě nebyl oficiálně zaveden. Nicméně, tzv. program krátkého cyklu je již v národním kvalifikačním rámci uveden, avšak jeho zavedení do praxe je podmíněno novou, doposud neexistující, legislativou. Pokud se podíváme na Anglii, zde je problém opačný. Národní kvalifikační rámec totiž obsahuje jeden stupeň, nejnižší, který nemá

¹⁰⁰ Volný překlad „postgraduální osvědčení, certifikát“ a „postgraduální diplom“.

¹⁰¹ Evropská komise: *Structures of Education...*, s. 44.

¹⁰² Tamtéž.

odpovídající protihodnotu. Jedná se o tzv. osvědčení o vysokoškolském vzdělávání. Dle mého názoru je tato úroveň natolik nízká, že je diskutabilní, zda ji vůbec do vzdělávání s označením „vysokoškolské“ řadit. V Anglii o tom pochyb není, neboť zde tvoří tradiční součást rámce vysokoškolských kvalifikací.

Bakalářský stupeň studia je shodně v obou zemích nejrozšířenější. V České republice, ať už se jedná o kterýkoliv obor, s malou výjimkou oborů z umělecké oblasti, je všem absolventům udělován stejný titul a typicky se jedná o tříleté studium. Oproti tomu v Anglii je studium bakalářských programů umožněno i v kratší nebo delší době. Toto specifikum vyplývá z charakteru studijních oborů. Velmi se mi líbí možnost delšího studia s pobytem v některé cizí zemi za účelem výuky jazyků. Myslím si, že v Anglii dokázali s konceptem bakalářského studia lépe pracovat. V České republice se v poměrně krátké době sice podařilo zavést tento stupeň, nicméně je otázkou, zda se podařilo také vystihnout jeho účel.

Bakalářské studium se v České republice stalo mnohokrát terčem kritiky, kvůli nenaplnění jeho podstaty, to je primárně připravit studenty na výkon povolání, studenty schopné okamžitě zapojit se do pracovního procesu v daném oboru. Osobně se domnívám, že prudký nárůst bakalářských studijních programů, negativním způsobem ovlivnil obecně kvalitu a úroveň absolventů vysokých škol. Vzniká spousta oborů, jimž mnohdy chybí konkrétní zaměření a jejichž účelem je spíše uspokojit stále zvyšující se poptávku po vysokoškolském vzdělání.

Magisterský studijní program, jak se zdá nevykazuje mezi oběma zeměmi větších rozdílů. V České republice stále ještě nalezneme u některých oborů tzv. dlouhé magisterské programy. U některých ještě i dnes dochází k rozdělování a bakalářské a navazující magisterské studium, nicméně jejich majoritní část už touto změnou prošla. Některé tradiční obory si ze svého charakteru dlouhé magisterské studium zachovávají a jistě tomu tak zůstane i nadále.

Doktorské studijní programy mají obsahovou náplň vymezenou podobně a neshledala jsem zde větších rozdílů mezi Anglií a Českou republikou. Zmínila bych jenom anglické odlišování studentů, kteří absolvovali studium s širší výukovou než výzkumnou složkou, kdy obecnou informaci o charakteru zaměření tohoto studia, výuka/výzkum, lze vyčíst z uděleného, více konkretizovaného titulu.

5. Financování vysokoškolského vzdělávání

V této kapitole se budu věnovat, v současné době, jednomu z nejaktuálnějších témat vztahujícímu se k vysokoškolskému vzdělávání, způsobům jeho financování. Na jedné straně stojí Česká republika se svým státem placeným školstvím, samozřejmě vyjma vysokých škol soukromých, na straně druhé Anglie, známá platbou školného, a to ne zrovna v malé výši. V České republice vyplývá aktuálnost problému ze situace, kdy během posledního roku probíhaly ze strany vlády snahy o reformu dosavadního systému a zavedení školného na veřejných vysokých školách. V Anglii na oplátku dochází od nového akademického roku 2012/2013 k významnému zvýšení školného, a to až na trojnásobek dosavadní částky.

Stavíme zde vedle sebe dva zásadním způsobem odlišné systémy financování, přesto však v souvislosti s děním kolem vysokého školství v České republice, často dávané do souvislosti. Způsob financování vysokého školství v Anglii se s tamním zvyšujícím se školným pomalu obrací proti těm, kteří dávali Anglii za příklad země, kde systém se školným funguje, a naopak, mnohem častěji je na zdejší platby školného poukazováno kritiky zavádění školného, kteří nalézají čím dál tím víc jeho slabých stránek.

Nyní se tedy budu věnovat popisu systému fungování financování vysokých škol v jednotlivých zemích, způsobu přidělování státních prostředků v České republice, neustálému vývoji systému školného v Anglii, a též zmíním snahu o zavedení školného v České republice.

5.1. Financování v ČR

Financování vysokoškolského vzdělávání se v České republice realizuje z velké části prostřednictvím veřejných zdrojů. Výjimku z tohoto způsobu financování představují soukromé vysoké školy, které takto tvoří v podstatě samostatnou kategorii, neboť nejsou závislé na státním rozpočtu. O objemu finančních prostředků nezbytných pro uskutečňování jejich činnosti si totiž rozhodují, a tyto finance zajišťují, samy. Státní vysoké školy, zastupované v České republice v současnosti pouze dvěma subjekty, organizačně nespádající pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jsou v rámci svého zaměření sice financovány z veřejných zdrojů, nicméně, tyto finanční prostředky pocházejí z rozpočtové kapitoly Ministerstva vnitra. Svoji pozornost tedy nadále zaměřím na financování veřejných vysokých škol, neboť představují nejen rozsáhlou, ale i dlouhodobě diskutovanou oblast financování.

Elementární část rozpočtu veřejných vysokých škol je tvořena prostředky plynoucími ze státního rozpočtu. Jako součást státního rozpočtu jsou tyto prostředky zahrnuty do rozpočtové kapitoly číslo 333 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Očekává se také, že vedle těchto finančních prostředků se vysoké školy budou snažit získat další finance prostřednictvím různých jiných aktivit, aby tak diverzifikovaly svoje zdroje.

Jednotlivé druhy příjmů veřejných vysokých škol vyjmenovává zákon o vysokých školách (§ 18 odst. 2) a řadí sem: příspěvek ze státního rozpočtu na vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost (dále jen „příspěvek“), podporu výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků, dotace ze státního rozpočtu, poplatky spojené se studiem, výnosy z majetku, jiné příjmy nebo jiné příspěvky ze státního rozpočtu, ze státních fondů, z Národního fondu a z rozpočtů obcí a krajů, výnosy z doplňkové činnosti a příjmy z darů a dědictví.

Příjmy veřejných vysokých škol budu dále sledovat v rozdělení na dvě, dle jejich původu odlišné kategorie, a to příjmy pocházející ze státního rozpočtu a příjmy mimorozpočtové, pocházející z jiných zdrojů. Na takové rozlišení kladu důraz zejména vycházející z aktuální situace ohledně financování školství a snahy rozšířit okruh prostředků pocházejících ze soukromých zdrojů.

5.1.1. Příjmy z mimorozpočtových zdrojů

Příjmy z jiných než veřejných zdrojů, lze označit rovněž jako „soukromé“ zdroje veřejných vysokých škol. V současnosti tvoří asi nejvýznamnější část těchto prostředků poplatky spojené se studiem. Studium je v České republice obecně bezplatné, což platí pro studenty studující v českém jazyce a v rámci standardní délky studia, případně navýšené maximálně o jeden rok. Veřejná vysoká škola tedy vyměří poplatek spojený se studiem, jestliže student studuje déle, než je standardní doba studia, studuje-li současně v dalším bakalářském nebo magisterském studijním programu nebo studuje-li ve studijním programu uskutečňovaném v cizím jazyce. Vedle toho může veřejná vysoká škola stanovit poplatek také za úkony spojené s přijímacím řízením.¹⁰³

Veřejné vysoké školy mohou získávat příjmy i z nakládání s majetkem, který vlastní, a který je nezbytný pro uskutečňování činností, za jejichž účelem byla škola zřízena. Zejména jsou to výnosy za pronájem nemovitostí a půdy. V tomto případě však platí, že jednotlivé vysoké školy mají velmi rozdílné možnosti zvýšit svůj příjem skrze tyto prostředky.

¹⁰³ § 58 odst. 1, 3, 4, 5 zákona o VŠ.

Nakládání s majetkem veřejné vysoké školy je však omezeno zákonem¹⁰⁴ a v základu spadá do působnosti rektora a správní rady.¹⁰⁵

V souladu se zákonem o vysokých školách (§ 20 odst. 2) mohou veřejné vysoké školy vykonávat doplňkové činnosti, které podléhají platbám a souvisí s jejich hlavní, vzdělávací, výzkumnou, vývojovou, inovační, uměleckou nebo další tvůrčí, činností. Příjmy z doplňkových činností, jakýchkoliv darů, či z dědictví jsou finančními zdroji, které musí sloužit jako dodatečné zdroje jejich hlavního financování.

Další, také významné, mimorozpočtové zdroje pocházejí z příjmů ze služeb poskytovaných studentům, jež zahrnují ubytování a stravování, a dále také příjmy z vydaných publikací a studijních materiálů určených studentům. Pokud daná vysoká škola uskutečňuje v rámci svých vzdělávacích aktivit vedle klasických studijních programů i programy celoživotního vzdělávání a zvolí možnost jejich poskytování za úplatu, spadají sem i tyto příjmy.¹⁰⁶

Uvedené zdroje by měly být od příštího akademického roku, tj. 2012/2013, významně rozšířeny o tzv. zápisné na veřejné vysoké školy. Zápisné bylo navrženo vládou jako náhrada za původně plánované zavedení školného. Jeho výše a podmínky přesného fungování však v současnosti ještě nejsou zcela jednoznačně stanoveny. Zavedení zápisného, jež má být v řádech několika tisíc korun, však významně zvýší podíl soukromých zdrojů v rozpočtech veřejných vysokých škol.

Podíl mimorozpočtových příjmů se mezi jednotlivými vysokými školami značně liší.¹⁰⁷ Nicméně, lze říci, že obecně dochází ke zvyšování podílu soukromých zdrojů na financování vysokého školství, když v současnosti lze odhadovat, že tento podíl tvoří více než jednu čtvrtinu příjmů rozpočtů veřejných vysokých škol.¹⁰⁸

5.1.2. Finance plynoucí ze státního rozpočtu

Jak jsem již výše uváděla, zásadní část zdrojů nezbytných pro provoz a uskutečňování vlastní činnosti je veřejným vysokým školám poskytována ze státního rozpočtu. V České republice je financování vysokého školství kombinací formulového a kontraktového financování. Zatímco formulové financování zajišťuje rozvoj studijních programů,

¹⁰⁴ § 19 odst. 2 zákona o VŠ.

¹⁰⁵ BENEŠ, Josef a kol. *Higher Education in the Czech Republic 2008*. Praha: MŠMT, 2009. s. 49.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 48 – 49.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 48.

¹⁰⁸ RYŠKA, Radim. *Financování terciárního vzdělávání, expertizní studie*. Praha: Středisko vzdělávací politiky, 2009. s. 9.

kontraktové dává možnost sledovat dlouhodobé rozvojové cíle a podporuje kvalitu výzkumu, vývoje i vzdělávání.¹⁰⁹

Větší část finančních prostředků určených na podporu vzdělávací činnosti uskutečňované na veřejných vysokých školách, je rozdělována formulově neboli normativně, menší část kontraktově. Největší podíl formulového financování připadá na vzdělávací činnost, u které už dále nedochází k rozpisu jednotlivých položek. Ostatní položky přidělované podle formule jsou účelově vázané. Pro vzdělávací činnost je typické financování formulové. Naproti tomu výzkumná a vývojová činnost je z větší části financována projektově, tzn. financování je uskutečňováno na základě výzkumných záměrů a finančních prostředků určených na projekty a rozdělovaných Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy a různými grantovými agenturami, zejména Grantovou agenturou ČR.¹¹⁰

Podle § 18 odst. 3, resp. odst. 5 zákona o vysokých školách má veřejná vysoká škola nárok na příspěvek na vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost a na dotaci na rozvoj. To tedy znamená, že příspěvky ze státního rozpočtu jsou poskytovány na uskutečňování akreditovaných studijních programů, programů celoživotního vzdělávání a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost a na rozvoj vysoké školy. Dále pak směřují též na ubytování a stravování studentů.

Pro stanovení výše příspěvku je rozhodný typ a finanční náročnost akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání, počet studentů a dosažené výsledky ve vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti a její náročnost, dlouhodobý záměr vypracovaný ministerstvem, a dlouhodobé záměry vysokých škol.¹¹¹

Pravidla pro přidělování objemu prostředků stanovuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Jedná se o poměrně složitý systém výpočtu na základě přesně stanovených ukazatelů. Vzhledem ke skutečnosti, že dlouhodobě dochází ke snižování finančních prostředků ze státního rozpočtu určených na financování vysokého školství¹¹², ale také vstříc snahám o změny v dosavadním pojetí vysokoškolského studia, se autoři rozpočtu snaží o vhodnou úpravu příslušných ukazatelů na ten který rok.

¹⁰⁹ PABIAN, Petr, MELICHAR, Marek, ŠEBKOVÁ, Helena. Financování vysokého školství očima nejdůležitějších zainteresovaných institucí a skupin. *Aula*, 2006, roč. 14, č. 4, s. 112.

¹¹⁰ PABIAN, Petr, MELICHAR, Marek, ŠEBKOVÁ, Helena. Financování vysokého školství očima nejdůležitějších zainteresovaných institucí a skupin. *Aula*, 2006, roč. 14, č. 4, s. 104.

¹¹¹ PEKOVÁ, Jitka a kol. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 312.

¹¹² MŠMT, *Rozpis rozpočtu vysokých škol na rok 2012* [online]. msmt.cz, 18. ledna 2012 [cit. 22. května 2012]. Dostupné na <<http://www.msmt.cz/file/19836>>.

V následující části budu vycházet z údajů nejaktuálnějších, tedy stanovených pro rok 2012, kdy je již bráno v potaz, že počet vysokoškoláků v České republice dosáhl dostatečné úrovně, a proto je třeba se nyní zaměřit zejména na kvalitu vzdělávání.¹¹³ Rozdělování příspěvků a dotací veřejným vysokým školám ze státního rozpočtu představím v souladu s dokumentem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy Zásady a pravidla financování veřejných vysokých škol 2012, který logicky a přehledně zpracovává danou problematiku.

Příspěvky a dotace pro veřejné vysoké školy se člení do čtyř základních okruhů, jež se dále člení na jednotlivé ukazatele, umožňující objektivní stanovení výše dotace. Jedná se o následující okruhy a ukazatele:

1. rozpočtový okruh I, normativní část rozpočtu (cca 80%): ukazatele *A*, *K*
2. rozpočtový okruh II, sociální záležitosti studentů (cca 10%): ukazatele *C*, *J*, *S*, *U*
3. rozpočtový okruh III, rozvoj vysokých škol (cca 8%): ukazatele *G*, *I*
4. rozpočtový okruh IV, mezinárodní spolupráce a ostatní (cca 2%): ukazatele *D*, *F*, *M*¹¹⁴

Rámec rozpočtového okruhu I určuje příspěvek na základě ukazatelů *A* a *K* (akreditované studijní programy a další kritéria). Výše příspěvku je odvozena od rozsahu a obsahu vzdělávací činnosti, která se měří počtem studií a kvalitativními výstupy a současně reflektuje postupné metodické změny ve financování vysokých škol, které mají zohlednit výkony a výstupní parametry vzdělávací činnosti. Stručně lze shrnout, že výše příspěvku se vypočítá v případě ukazatele *A* na základě počtu studentů, v případě ukazatele *K* na základě kritérií vědeckého (uměleckého) výkonu, kvality studijních programů a uplatnění absolventů, mezinárodní mobility a internacionalizace.¹¹⁵

Rozpočtový okruh II zahrnuje čtyři ukazatele, jak již bylo výše uvedeno, *C*, *J*, *S* a *U*. Sociální záležitosti, jak zní název tohoto okruhu, se věnují poskytování těchto stipendií a dotací studentům příslušné vysoké školy:

1. *Stipendia pro studenty doktorských akreditovaných studijních programů (ukazatel C)*
– jedná se o podporu studentů studujících v akreditovaných doktorských studijních programech, výše příspěvku je součinem jednotkové částky a počtu studentů v prezenční formě akreditovaných doktorských studijních programů studujících po standardní dobu studia.¹¹⁶

¹¹³ MŠMT. *Zásady a pravidla financování veřejných vysokých škol pro rok 2012*. Praha: MŠMT, 2011. s. 3.

¹¹⁴ MŠMT. *Zásady a pravidla financování veřejných vysokých škol pro rok 2012*. Praha: MŠMT, 2011. s. 5.

¹¹⁵ MŠMT. *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy*. Praha: MŠMT, 2012. s. 3 - 5.

¹¹⁶ MŠMT. *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy*. Praha: MŠMT, 2012. s. 5.

2. *Dotace na ubytování a stravování studentů (ukazatel J)* – celkový objem této dotace se stanoví pro každý rok v závislosti na možnostech rozpočtu pro vysoké školy.¹¹⁷
3. *Sociální stipendia (ukazatel S)* – výpočet se provádí jako součin výše stipendia, stanoveného v § 91 odst. 3 zákona o vysokých školách, a počtu studentů zjištěného na základě SIMS¹¹⁸, kteří na toto stipendium prokázali nárok.¹¹⁹
4. *Ubytovací stipendia (ukazatel U)* – tento příspěvek bude vysoké škole přidělen z částky, kterou určuje ministerstvo pro všechny vysoké školy, rozhodující je zde procento studentů, splňujících podmínky pro započtení k 31. 10. příslušného akademického roku podle údajů SIMS.¹²⁰

Rozpočtový okruh III je charakterizován dvěma ukazateli – *G* a *I*. Podle ukazatele *G* jsou rozdělovány finance z Fondu rozvoje vysokých škol na tzv. rozvojové projekty ve vzdělávací oblasti a v oblasti infrastruktury.¹²¹ Podle ukazatele *I* je přiznávána dotace vysokým školám, na kterých se budou řešit projekty v rámci Rozvojových programů vyhlášených ministerstvem.

Poslední, čtvrtý rozpočtový okruh se vztahuje k mezinárodní spolupráci a ostatním záležitostem. Zahrnuje ukazatele *D* – na základě něhož se poskytuje příspěvek nebo dotace na podporu plnění závazků z mezinárodních smluv. Vztahuje se tedy k zahraničním studentům přijímaným v rámci zahraniční rozvojové pomoci nebo zahraniční spolupráce. Dále zahrnuje ukazatele *M* pro mimořádné úkoly aktivity, a ukazatele *F* – Fond vzdělávací politiky. Dotace podle ukazatele *F* jsou určeny pro projekty podporující rozvojové záměry vysoké školy nebo ministerstva vycházející z jejich dlouhodobých záměrů.¹²²

5.1.3. Problematika zavádění školného

Aktuálnost problému se zaváděním školného na veřejných vysokých školách v České republice mně nedovolí zde alespoň „stručně“ neuvést několik svých poznámek a postřehů vztahujících se k této otázce. Jedná se o téma natolik široké, že by vydalo na samostatnou práci, proto nebudu zacházet do detailů, jako jsou důvody pro a proti, spíše shrnu stávající situaci.

¹¹⁷ MŠMT. *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy*. Praha: MŠMT, 2012. s. 7.

¹¹⁸ Systém „Sdružené informace matrik studentů“.

¹¹⁹ MŠMT: *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací...*, s. 7.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ PEKOVÁ, Jitka a kol. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 314.

¹²² MŠMT: *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací...*, s. 6.

V únoru letošního akademického roku, tj. 2011/2012 proběhly bouřlivé studentské protesty proti připravovaným reformám vysokého školství, zejména pak proti zavádění školného na veřejných vysokých školách nejdříve avizovaného od počátku akademického roku 2013/2014, posléze od počátku nového akademického roku, a proti zásadnímu omezení autonomie veřejných vysokých škol. Osobně se domnívám, že to bylo právě školné, co „vyhnalo studenty do ulic“, a v případě těch akademických pracovníků, kteří tyto protesty podpořily obavy z namítaného omezování autonomie vysokých škol. Studenti „svůj boj“ vyhráli, i když jen částečně. Od zavádění školného vláda nakonec upustila, přišla však s nástupným opatřením, zavedením zápisného. Nyní si kladu otázku, kdo je zde vlastně vítězem. Domnívám se, že studenti si o mnoho nepolepšili, naopak, vláda se dle mého názoru neúmyslně vyhnula pozdějším problémům, kterým by mohla čelit v souvislosti s nedostatečně zajištěným systémem opatření zmírňujícím dopady školného, jako jsou např. studentské půjčky.

Zavedení školného si dle mého názoru žádá dokonalou přípravu, a to po všech stránkách. Kvalitně nastavený systém studentských podpor, účelové vymezení směrování plateb od studentů a garance jejich přínosu pro studenty bylo to, co mně na připravované reformě ve financování studia na veřejných vysokých školách scházelo.

Dočasně se situace v této záležitosti uklidnila, nicméně je třeba počítat s tím, že tento problém bude znovu nastolen. Ten, kdo se o budoucí vývoj ve financování školství zajímal podrobněji, jistě ví, a je to velmi zřetelný i z mnohých názorů odborníků, analýz a předpokladů budoucího vývoje, že se školné na českých veřejných školách pravděpodobně stane realitou. Ačkoliv se horlivé veřejné debaty rozvinuly až nyní, chci uvést, pro mě samotnou zajímavý fakt, že již v roce 1994 vypracovala skupina ekonomů a odborníků na vzdělávací politiku návrh na zásadní reformy financování vysokých škol, jež měl zavést systém hrazení nákladů vysokoškolského vzdělávání, podobný systému australskému, který byl shodou okolností vzorem i pro plány současné.¹²³ Návrh na zavádění školného se s větší či menší publicitou objevovaly průběžně od počátku 90. let až do současnosti.

Na zavádění spoluúčasti studentů na financování tlačí zejména zvyšující se počet studentů a současně snižující se státní výdaje na financování vysokého školství. Za takové situace finanční prostředky plynoucí ze státního rozpočtu nebudou pro vysoké školy dostatečné. V České republice došlo v posledních letech k masivnímu nárůstu počtu vysokoškolských studentů. Zvýšení počtu vysokoškolsky vzdělaných lidí bylo konečně cílem

¹²³ MATĚJŮ: *Strukturální determinace...*, s. 13.

změn, které byly nastoleny po pádu komunismu. Vláda si je toho dobře vědoma, současné procento vysokoškolsky vzdělaných obyvatel považuje za dostatečné a nyní se již chce zaměřit na omezení kvantity a naopak zvýšení kvality. Když jsem na tuto skutečnost narazila v mnohých odborných materiálech zabývajících se dlouhodobým budoucím vývojem školského systému, byla jsem velmi potěšena. Jsem totiž přesvědčena, že namísto některých oborů, dle mého názoru s ne příliš jasným přínosem, by měly být více podpořeny ty, které neslouží jen jako dodatečný zdroj peněz pro vysokou školu, ale jejichž absolventi jsou nezbytní a přínosní pro budoucnost České republiky, jako státu účinně fungujícího a schopného obstát v globální konkurenci.

5.2. Financování v Anglii

Vysokoškolské instituce v Anglii získávají prostředky k financování z různých veřejných a soukromých zdrojů. Největší podíl tvoří prostředky poskytnuté vládou, i když rozdíl v objemu prostředků poskytnutých z veřejných a soukromých zdrojů není tak výrazný.¹²⁴ Ministerstvo pro obchod, inovace a kvalifikace (*Department for Business, Innovation and Skills*) poskytuje většinu prostředků na financování výuky a potřeb pro výzkum prostřednictvím Rady pro financování vysokoškolského vzdělávání v Anglii (*Higher Education Funding Council for England*).¹²⁵ Tyto prostředky se podílejí na úhradě výuky dvoutřetinovým podílem, a též se jednou pětinou podílejí na financování výzkumu.

Následují zdroje financování získávané ze školného. Školné zahrnuje ve zhruba třetinových podílech standardní poplatky, školné od zahraničních studentů a ostatní poplatky.¹²⁶ Oblast tří nejvýznamnějších zdrojů pro financování britských institucí uzavírají Výzkumné rady¹²⁷, které, jak název napovídá, poskytují prostředky ve formě grantů na financování výzkumu.¹²⁸ Další příjmy plynou školám z jiných grantů, poskytovaných např. Evropskou unií či lékařskými organizacemi, a kontraktů.¹²⁹ V menší míře se na financování podílejí i dary, sponzorství, průmyslové podniky a příjmy z vlastní hospodářské činnosti, zejména z poskytování služeb.¹³⁰

¹²⁴ Kolektiv autorů CSVŠ: *Srovnávací studie...*, s. 51.

¹²⁵ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 101.

¹²⁶ Sdružení „CSP – Spiralis“: *Projekt EFIN...*, s. 127.

¹²⁷ V současnosti se jedná o sedm výzkumných rad: Arts and Humanities Research Council, Biotechnology and Biological Research Council, Engineering and Physical Sciences Research Council, Economic and Social Research Council, Medical Research Council, Natural Environment Research Council, Science and Technology Facilities Council. Dostupné na <http://www.ox.ac.uk/feesandfunding/prospectivegrad/scholarships/university/rc/>.

¹²⁸ Kolektiv autorů CSVŠ: *Srovnávací studie...*, s. 180.

¹²⁹ CLARK: *OECD Thematic Review...*, s. 18.

¹³⁰ Sdružení „CSP – Spiralis“: *Projekt EFIN...*, s. 127.

Nyní se podrobněji zaměřím na dva nejvýznamnější zdroje financování: finanční prostředky z centrálního rozpočtu, rozdělované prostřednictvím Rady pro financování vysokoškolského vzdělávání v Anglii, a školné. Nejdříve ze všeho však v úvodu následující kapitoly vymezím, výše již několikrát zmíněnou, finanční radu.

5.2.1. Finanční prostředky plynoucí ze státního rozpočtu

Veřejné prostředky nejsou vysokoškolským institucím v Anglii přidělovány přímo ministerstvem, nýbrž skrz jakéhosi „prostředníka“ – Radu pro financování vysokoškolského vzdělávání v Anglii. Jedná se o oborový státní orgán.¹³¹ Výhodou existence Rady pro financování je, že na jednu stranu se jedná o orgán, který je prodlouženou rukou vlády, a na stranu druhou nepodléhá politickému tlaku.¹³² Úkolem rady je rozdělovat veřejné prostředky na výuku a výzkum určené pro vysoké školy a koleje. Přitom je současně jejím cílem podporovat vysokou kvalitu výuky a výzkumu.¹³³ Rada je takto zodpovědná za podstatnou sumu z veřejných prostředků, která např. pro akademický rok 2012/2013 činí 5,311 milionů liber.¹³⁴

Metodologii pro rozdělování finančních zdrojů jednotlivým institucím si určuje sama finanční rada, vycházejíce z politického rámce stanoveného vládou. Většina zdrojů je rozdělována na základě alokační formule, používající odlišné vzorce pro výuku a výzkum.¹³⁵ Množství finančních prostředků poskytovaných na výuku ve většině případů závisí zejména na počtu studentů, a dále pak také na předmětech, které instituce vyučuje. Naopak, co se týče výzkumu, je množství prostředků závislé na jeho kvalitě, objemu a poměrných nákladech v jednotlivých oblastech.¹³⁶ Sumy pro výuku a výzkum jsou poté každé vysokoškolské instituci navyšovány neomezenými granty. O využití a rozdělení blokových grantů mezi výuku, výzkum a související aktivity, si rozhodují instituce svobodně, dle vlastních priorit, v rámci obecných směrnic, stanovených finanční radou.¹³⁷

¹³¹ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 102.

¹³² CLARK: *OECD Thematic Review...*, s. 17.

¹³³ HEFCE. *About HEFCE* [online]. hefce.ac.uk, 5. ledna 2012 [cit. 20. dubna 2012]. Dostupné na <<http://www.hefce.ac.uk/about/>>.

¹³⁴ HEFCE. *Annual funding allocations* [online]. hefce.ac.uk, 29. března 2012 [cit. 2. června 2012]. Dostupné na <<http://www.hefce.ac.uk/whatwedo/invest/institns/annallocns/>>.

¹³⁵ Evropská komise: *Organisation of the education system...*s. 102.

¹³⁶ Higher Education Funding Council for England. *Guide to funding: How HEFCE allocates its funds*, Bristol: HEFCE, 2010. s. 102.

5.2.2. Finanční prostředky plynoucí ze školného

K zavedení školného v Anglii došlo v důsledku změn, které zde nastaly v sektoru vysokého školství v posledních zhruba padesáti letech. Přímý vliv na zavedení školného měl zejména zvyšující se počet studentů v kombinaci se snižujícími se vládními výdaji na vzdělávání. Před padesáti lety zde pokračovalo ve studiu na vysoké škole pouze 6 % mladých lidí, zatímco v polovině 90. let mělo zájem o studium na vysoké škole okolo jedné třetiny absolventů sekundárního vzdělávání.¹³⁸

Jen v letech 1989 – 1995 byl zaznamenán nárůst počtu studentů denního studia o téměř 70 %, zatímco veřejné financování se snížilo přibližně o 25 % na jednoho studenta. Dosavadní systém financování byl shledán neudržitelným a na základě tzv. Dearingovy zprávy z roku 1997, vydané Celostátním výborem pro zkoumání vysokého školství, bylo rozhodnuto, že „náklady musí být rozděleny mezi ty, kteří mají z vysokého školství užitek.“¹³⁹

Poplatky za studium v britském vysokoškolském systému existovaly již před r. 1998, avšak tyto byly za studenty v prezenčním studiu hrazeny místními školskými úřady (*Local Education Authorities*).¹⁴⁰ V roce 1998 dochází ke změně tohoto stavu, když vláda zavedla ve Spojeném království školné povinné pro všechny studenty denního studia, a to v sazbě od nula až tisíc liber s tím, že horní hranice může být zvýšena lineárně s rostoucí mírou inflace. Pouze studentům ze znevýhodněných rodin byla v závislosti na jejich finanční situaci státem poskytována podpora.¹⁴¹ Zavedení školného bylo doprovázeno dalším nepopulárním opatřením – byly zrušeny studentské podpory - granty poskytované studentům na pokrytí životních nákladů. Naproti tomu byl rozvinut systém půjček s plošnou subvencí úroků, které byly zavedeny společně s granty v roce 1990, a jejichž podíl oproti grantům postupně narůstal, aby nakonec zůstaly jedinou možnou formou podpory.¹⁴² Jednalo se o tzv. systém platby školného předem, tedy nikoli odložené školné. Byla stanovena i hranice výše příjmů absolventů, deset tisíc liber, po jejímž dosažení začnou studenti splácet své dluhy.¹⁴³

V roce 2003 se téma školného otevřelo znovu. Při zhodnocení systému, jenž začal fungovat v roce 1998, se dospělo k závěru, že zavedení školného nemělo znatelný vliv na množství zájemců o vysokoškolské studium, ale jeho výše nabízí vysokoškolským institucím

¹³⁸ BROWNE, John a kol. *Securing a sustainable future for higher education*. London: Department for Business, Innovation and Skills, 2010. s. 18.

¹³⁹ ZÁVADA, Jiří. Vysokoškolský systém Velké Británie. *Aula*, 2000, roč. 8, č. 1, s. 88.

¹⁴⁰ Kolektiv autorů. CSVŠ: *Srovnávací studie...*, s. 178.

¹⁴¹ CLARK: *OECD Thematic Review...*, s. 60.

¹⁴² Tamtéž, s. 62.

¹⁴³ NOVÁČEK, Lubomír. Přístupy k placení školného. *Aula*, 2005, roč. 13, č. 1, s. 85 – 86.

pouze limitovaný čistý příjem. V tomto roce byla také na základě vládních debat zpracována Bílá kniha zabývající se nutností zvýšení finančních prostředků vysokoškolských institucí ze soukromých zdrojů. Tato změna měla zajistit zvýšení příjmů pro univerzity a vysokoškolské koleje, bez toho, aby byl vyvíjen tlak na veřejné zdroje, a současně zlepšit kvalitu studia.¹⁴⁴

Plánovaná změna v systému placení školného byla zavedena zákonem o vysokoškolském vzdělávání z roku 2004, s účinností od akademického roku 2006/2007. Reforma primárně zahrnovala navýšení horní hranice školného na tři tisíce liber ročně, dodatečně možného zvýšit pod vlivem růstu míry inflace. Prakticky všechny vysokoškolské instituce po zavedení této změny začaly účtovat školné v maximální možné výši.¹⁴⁵

Uvedená změna v systému školného byla doprovázena i změnami v oblasti podpor studentů, jejichž účelem bylo umožnit přístup ke vzdělání co nejširší skupině studentů bez vyloučení těch pocházejících z domácností s nízkým příjmem. Z obav, že tento systém může zvýšit nerovnost v přístupu na vysoké školy, došlo k vytvoření Úřadu pro spravedlivý přístup (*Office for Fair Access*). Dále byla na základě ustanovení zákona o vysokoškolském vzdělávání zajištěna finanční podpora studentů pomocí přesně definovaného systému stipendií, grantů a půjček, cíleného zejména na studenty ze sociálně slabších rodin.¹⁴⁶

Stipendia jsou v Anglii doplňkovou a vysokým školám volnému uvážení ponechanou podporou, jež je k dispozici některým studentům. Mimo jiných, tvoří velkou část této podpory stipendia vycházející ze zhodnocení zajištění finanční situace studenta. Výše stipendií je obvykle nastavena lineárně k výši požadovaného školného. Předpokladem je, že čím vyšší školné student platí, tím vyšší by měla být poskytovaná stipendia. S akademickým rokem 2010/2011 byla minimální výše stipendií stanovena jako 10 % částky institucí požadovaného školného.

Od akademického roku 2006/2007 jsou vysokoškolští studenti v Anglii oprávněni opět získat nevratné granty cílené na úhradu výdajů na bydlení a obživu. Tyto granty jsou určeny studentům pocházejícím z rodin s nízkým příjmem. A od akademického roku 2008/2009 umožnily změny provedené vládou každoročně dosáhnout na tyto granty až dvěma třetinám studentů. V omezeném počtu jsou udělovány speciální granty studentům chystajícím se na studium tance a divadla na některé z jednadvaceti akreditovaných soukromých hudebních a divadelních škol.

¹⁴⁴ CLARK: *OECD Thematic Review...*, s. 60 – 61.

¹⁴⁵ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 255.

¹⁴⁶ BROWNE: *Securing a sustainable future...*, s. 19.

Konečně mohou studenti získat prostředky na financování výdajů souvisejících se studiem také prostřednictvím půjček. Studentské půjčky byly zavedeny již v roce 1990, ovšem tehdy byly ve stylu hypotéčních půjček, splácené ve fixních částkách. Od roku 1998 jsou organizovány pomocí daňového systému a student začíná se splácením až v okamžiku, kdy jeho příjem dosáhne stanovené výše, tj. patnáct tisíc liber, tato hranice byla zvednuta z výše zmíněných deset tisíc liber současně se zvýšením školného na tři tisíce liber. Jedná se tedy o systém tzv. odloženého školného, s nímž se lze často setkat pod označením *Income-Contingent Repayment*. Půjčky jsou určeny pro všechny studenty denního studia vysokých škol, přičemž rozeznáváme dva druhy: půjčky na pokrytí školného a půjčky na úhradu nákladů na živobytí.

Studentům se specifickými finančními potřebami je určena mimořádná dodatečná finanční podpora. Jedná se o studenty, jež mají na sobě závislé jiné členy rodiny, např. studentky s dětmi, a dále pak studenty s nějakým handicapem, mentálním postižením či specifickými problémy s učením.¹⁴⁷

Výše popsaný systém půjček a podpor se vztahuje pouze na studenty vysokoškolského prezenčního studia pocházející ze Spojeného království nebo z některé z členských zemí Evropské unie, navíc studující v kurzech, vedoucích k získání prvního titulu, tedy studenty tzv. pregraduální. Je to z toho důvodu, že účtování poplatků u ostatních kategorií studentů, studenti dálkového studia, tzv. „*part-time students*“, studenti z nečlenských zemí Evropské unie a postgraduální studenti, nebylo regulováno. Z toho vyplývá možnost, naučtovat jim poplatky odpovídající plné výši nákladů na studium.¹⁴⁸

Vrátím se ještě k postgraduálním studentům a studentům dálkového studia, neboť v případě těchto kategorií byla platba poplatků spojených se studiem zmírněna a velmi ulehčena některými opatřeními. V případě postgraduálních studentů hrají důležitou roli výzkumné rady, neboť platí poplatky za studium většině postgraduálních studentů. Co se týče studentů dálkového studia, je třeba říci, že zaměstnavatelé platí za tyto studenty v souhrnu více než jednu třetinu poplatků spojených se studiem.¹⁴⁹ Nadto byly studentům dálkového studia určeny také granty. Jednalo se o samostatné opatření a úpravu odlišnou od výše zmiňovaných grantů. V Anglii byl tento balíček podpory zaveden od akademického roku 2005/2006 a tvořil jej „poplatkový grant“, určený na pomoc s úhradou poplatků za studium, a „grant na kurzy“, jež měly pomoci nést studijní náklady, jako jsou knihy, studijní materiál a

¹⁴⁷ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 256 - 258.

¹⁴⁸ Evropská komise: *Structures of Education...*, s. 46.

¹⁴⁹ Sdružení „CSP – Spiralis“: *Projekt EFIN...*, s. 179.

cestování. Přidělené granty byly nevratné. Jejich výše byla určována na základě výše příjmu studenta, a posuzovala se také intenzita, s jakou se studiu věnují.¹⁵⁰ Výhod těchto grantů však mohli studenti využít naposled v akademickém roce 2011/2012.

Od akademického roku 2012/2013 vstupuje v účinnost opatření schválené vládou v roce 2010, umožňující vybírat školné až ve výši devět tisíc liber. Současně s tímto se zvyšuje i hranice ročního příjmu, od jejíhož dosažení musí student začít půjčku splácet, a to na dvacet jedna tisíc liber. Velkou změnou je nastavení horní hranice školného pro dálkově studující, jeho maximální částka bude moci u nových studentů dosáhnout nejvýše šest tisíc sedm set padesát liber. Těchto studentů se týká také další změna, přijdou o možnost získání výhodných grantů, namísto nich budou moci využít půjček na úhradu školného. Rozložení grantů, půjček a finanční pomoci u studentů denního studia zůstává stejné, mění se pouze jejich výše, jež odpovídá zvýšenému školnému.¹⁵¹

Zvýšení školného se samozřejmě setkalo s nevolí studentů, již při schválení tohoto opatření v roce 2010 proběhla vlna protestů, velké protesty se opakovaly také na podzim roku 2011, nicméně rozhodnutí vlády nikterak neovlivnily. Ačkoliv britská vláda apelovala na anglické univerzity a vysokoškolské koleje, aby k maximálním částkám přistupovaly jen ve výjimečných případech¹⁵², již více než polovina jich oznámila svůj záměr vybírat od září školné v plné výši.¹⁵³

Zvyšování školného zde má za následek úbytek vysokoškolských studentů. Z obav vysokých škol, že nedokážou financovat vysoký počet studijních oborů, dochází k jejich prudkému úbytku, přičemž globální akademická pověst Velké Británie je založena právě na různorodosti oborů, které mají studenti k dispozici. Z průzkumu britského univerzitního odborového svazu, který srovnával počet nabízených kurzů s rokem 2006, vyplynulo, že v Anglii jejich počet klesl v průměru o 31 %.¹⁵⁴

Postoj studentů je tímto evidentní, lze z něj vyčíst hranici, za kterou již britský student není ochoten jít. Za dobu strávenou studiem na vysoké škole vzniká obrovský dluh a studenti

¹⁵⁰ Evropská komise: *Organisation of the education system...*, s. 257.

¹⁵¹ DIRECTGOV. *Money you can get to pay for university – from 1 September 2012* [online]. direct.gov.uk [cit. 15. května 2012]. Dostupné na http://www.direct.gov.uk/en/EducationAndLearning/UniversityAndHigherEducation/StudentFinance/Typesoffinance/DG_194804.

¹⁵² O konkrétní výši školného si v rámci rozpětí stanoveného vládou rozhodují vysoké školy samy.

¹⁵³ LITERÁRNÍ NOVINY. *Velká Británie čelí důsledkům rostoucího školného* [online]. literarky.cz, 21. února 2012 [cit. 15. května 2012]. Dostupné na <http://www.literarky.cz/svet/evropa/8308-velka-britanie-eli-dsledkm-rostouciho-kolneho>.

¹⁵⁴ THE GUARDIAN. *Universities cut number of degree courses by 27%* [online]. guardian.co.uk, 23. února 2012 [cit. 15. května 2012]. Dostupné na <http://www.guardian.co.uk/education/2012/feb/23/universities-cut-number-of-degree-courses>.

začínají zvažovat, zda se jim vůbec vyplatí získání dobrého zaměstnání spojeného s vysokoškolským titulem a následné splácení dluhu, či tuto možnost oželit a mít příjem nižší, nicméně mnohdy srovnatelný s tím absolventa vysoké školy, očištěným o splátky půjček.

5.3. Srovnání

Jak v České republice, tak i v Anglii pocházejí prostředky na financování vysokého školství ze státního rozpočtu i ze zdrojů mimorozpočtových. Poměr těchto dvou „složek“ financování se však v každé ze zemí liší. Financování českých, veřejných vysokých škol je závislé na prostředcích ze státního rozpočtu. Státní prostředky jsou doplněny prostředky mimorozpočtovými, tvoří je poplatky spojené se studiem, příjmy z nakládání s majetkem, z doplňkových činností a darů a příjmy ze služeb poskytovaných studentům.

Dlouhodobě se v České republice hovoří o nutnosti navýšení těchto zdrojů ze soukromých prostředků studujících z důvodu podfinancování vysokého školství. Tento problém byl v posledních letech způsoben prudkým nárůstem vysokoškolských studentů a současně klesajícími příjmy ze státního rozpočtu. Vláda se rozhodla řešit tuto situaci zavedením školného, což se setkalo s odporem studentů, a tak bylo přikročeno k alternativnímu řešení, zavedení zápisného na veřejné vysoké školy.

V Anglii funguje systém školného již od roku 1998. Od počátku je doplněn opatřeními zmírňujícími jeho dopady na studenty a jejich případné vyloučení z možnosti vysokoškolského studia. V průběhu času výše školného neustále narůstá a souběžně s tím narůstá i počet mladých lidí, kteří si studium již nemohou dovolit.

Který ze způsobů financování je vhodnější, zda-li bez školného, nebo s ním, nelze, dle mého názoru, jednoznačně správně určit, a považuji to spíše za otázku subjektivního názoru. Proti zavádění školného jednoznačně svědčí riziko vyloučení zejména sociálně slabších studentů z možnosti účasti na vysokoškolském studiu, a to i přes vytvoření dobře fungujícího systému studentských podpor. Přínosem školného je zcela jistě eliminace rizik spojených se snižováním vládních výdajů na školství. Domnívám se však, že „zúročení“ školného závisí na rozhodnutí státu či vysoké školy, jakým konkrétním způsobem s prostředky vybranými od studentů naloží.

Bylo by možné provést analýzu kladných a záporných stránek jednotlivých způsobů, a následně pak jejich srovnání. Avšak pokud by taková analýza měla přinést alespoň trochu objektivní výsledky, musela by být, dle mého názoru prováděna na konkrétním systému konkrétní země.

ZÁVĚR

Nyní nastává prostor pro zhodnocení výsledků celé práce. Byly představeny dvě evropské země, obě zapojené do snah o sblížení systémů vysokého školství v Evropě, při jejichž fungování nalezneme stejné a podobné instituty. Problém spočívá však v tom, že přijetím změn ve formální podobě celý proces změny teprve začíná, je dlouhodobý a není završen přijetím rychlé koncepční změny.

V úvodu práce byla stanovena hypotéza a výzkumné otázky. K potvrzení či vyvrácení hypotézy a k zodpovězení výzkumných otázek bylo směřováno prostřednictvím „Srovnání“ umístěného v závěru každé kapitoly. Tyto dílčí závěry slouží k zakončení celého výzkumu, který za jejich pomoci shrnu na následujících řádcích.

Vysoké školství je dlouhodobou, tradiční a neodmyslitelnou součástí jak České republiky, tak i Anglie. Vysokoškolské vzdělávání jako součást veřejného života je také ovlivňováno aktuální společenskou a politickou situací. Vysoké školství České republiky bylo zcela neodmyslitelně poznamenáno komunistickým režimem, který zpomalil a přerušil jeho přirozený vývoj ve srovnání s Anglií, kde již v této době docházelo k pozvolné modernizaci a reformám vysokého školství. Česká republika se tak ocitla ve znevýhodněném postavení a musela se snažit tento deficit odstranit později, v mnohem kratším čase.

První snahy se v České republice objevily s přijetím zákona o vysokých školách v roce 1990, později, v roce 1998 byl přijat nový zákon o vysokých školách, platící v podobě změn dodnes. V Anglii bylo za tuto dobu přijato několik zákonů, každý z nich upravuje jiné otázky vztahující se k vysokému školství, a nadto obsahují současně i úpravy vztahující se k nižším stupňům vzdělávání, tedy nevěnují se výhradně vysokoškolskému vzdělávání, jak je tomu v případě české právní úpravy. Přes všechno shora uvedené, považuji systémový přístup České republiky za jasnější, srozumitelnější, přehlednější a vhodnější.

Jinou otázkou než systémový přístup je pak reálná podoba vysokoškolských systémů. Ze všeho nejdříve se nabízí srovnání poskytovatelů vysokoškolského vzdělávání. V České republice je výčet jasný, jsou to vysoké školy trojího typu veřejné, soukromé a státní vysoké školy, jež za splnění stanovených podmínek nesou označení „univerzita“. To je v drtivé většině případů veřejných vysokých škol, na nichž studuje i nejvyšší procento vysokoškoláků. V Anglii nalezneme univerzity, ostatní vysoké školy, kterým se nepodařilo splnit náročné požadavky velikosti a kvality, tj. koleje vysokoškolského vzdělávání a univerzitní koleje. Specifikum oproti České republice představují vysokoškolské programy nabízené institucemi dalšího vzdělávání, které jsou primárně poskytovateli nižšího, než vysokoškolského

vzdělávání, a jejichž studijní programy jsou v dikci ostatních vysokoškolských institucí formálně oprávněných udělovat tituly. Uvedeným výčtem se vytváří jakási sestupná řada s vypovídající hodnotou o jejich úrovni. V České republice vycházíme spíše z názoru, že soukromé vysoké školy disponují nižší kvalitou poskytovaného vzdělání. Ze seznamu veřejných vysokých škol v tomto ohledu vyčnívají tradiční univerzitní vysoké školy v Praze, Brně a Olomouci, což je stejné i v Anglii, kde jsou dvě vysoce prestižní univerzity Oxford a Cambridge. Zaměření vysoké školy lze v Anglii rozlišovat i podle oblastí, v nichž jsou vysokoškolské hodnosti udělovány, tzn. je zde jasné rozlišování výukových a výzkumných studijních programů. V České republice, ačkoliv je výzkum důležitou součástí vysokoškolského vzdělávání, se s tímto rozlišováním nesetkáme. V rozlišování na výukové a výzkumné studijní programy spatřuji významný inspirační zdroj pro reformu v České republice. Vyhodnotím-li uváděné údaje, dostávám se k závěru, že většina absolventů českých vysokých škol jsou absolventy univerzit. Jsou zde sice podmínky pro udělení označení „univerzita“, nicméně zůstává otázkou, zda výstupy z učení jsou ve všech případech „univerzitní úrovně“. Osobně se na základě zkušeností ze svého okolí domnívám, že nikoliv.

Konkrétní stupně studijních programů a kvalifikací obě země shodně zařadily do Kvalifikačního rámce Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. V Anglii již existoval vlastní kvalifikační rámec, v České republice je toto opatření novinkou a přináší sem významné změny zejména s ohledem na rozdělení tradičních tzv. dlouhých magisterských studijních programů na bakalářské a navazující studijní programy. Problémem v České republice se však stalo, řekla bych celospolečensky špatné pochopení účelu bakalářského studia. Absolvent bakalářského studia má být považován za plnohodnotného absolventa vysoké školy připraveného k okamžitému nástupu do praxe. U nás je však bakalářské studium vnímáno spíše jako „přestupní stanice“ na cestě za plnohodnotným pětiletým vysokoškolským studiem.

Ačkoliv se obě země připojily ke snahám v přibližování vysokoškolských systémů, domnívám se, že jednotlivé typy studijních programů nejsou stejné, bylo by možné mezi nimi určitě najít nějaký průsečík, nicméně se domnívám, že takto nelze učinit plošně. Prvně, v České republice lze získat např. titul bakalář studiem nijak blíže náročností nespécifikovaného studijního oboru, bez rozlišování výukových a výzkumných studijních programů studiem na univerzitě, kdy toto označení velmi zobecnělo a mělo by více odrážet náročnost studia a znalosti absolventů. V Anglii o získané kvalifikaci mnohem jasněji vypovídá jednak instituce, na které jí bylo dosaženo, jednak, zda jí bolo dosaženo ve výukovém či výzkumném studijním programu.

Sjednocení systémů vysokého školství v rámci vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání dle mého názoru přineslo spíše formální efekt, Česká republika je příkladem toho, že není možné zůstat jen u formálních změn, nýbrž je třeba jít více do hloubky, zkoumat fungování zavedených změn a snažit se odstranit nedostatky. Anglie měla lepší výchozí podmínky pro adaptaci na uvedenou spolupráci, Česká republika naproti tomu zaváděla v krátkém čase velké množství změn. Domnívám se, že je nejvyšší čas pro ohlédnutí se, nalezení nedostatků a vyvíjení snahy o jejich odstranění.

Akceschopnost a možnosti institucí poskytujících vysokoškolské vzdělávání jsou podmíněny dostatečným přísunem finančních prostředků. V České republice je doposud vysoké školství, mimo některých drobných příjmů, závislé na veřejném financování ze státního rozpočtu. Nebudu hodnotit samotný systém financování, ale zaměřím se na aktuální otázku podílu studentů na financování vysokého školství z jejich soukromých zdrojů. Ještě předtím však chci ocenit skutečnost, že v rámci nového rozpočtu pro vysoké školy je zohledněno a skutečnost, že bylo dosaženo dostatečného počtu vysokoškolských studentů v České republice snížením příspěvku na studenta, neboť toto opatření dle mého názoru eliminuje účelné přijímání zbytečně vysokého počtu studentů do prvních ročníků.

Ve své práci jsem představila dva způsoby financování. Proti sobě tak stojí Anglie, kde školné není žádnou novinkou a Česká republika, která se k jeho zavedení stále více přibližuje. Ze zkoumání historie zavedení školného v Anglii pro mě vyplynuly dva podstatné závěry. Jednak že není možné okamžitě zavést na sto procent fungující systém, ale je potřeba určitý vývoj, který umožní nalezení co možná nejefektivnějšího systému spojeného s platbou školného, zahrnující podpory, půjčky příp. jiná opatření, která povedou ke snížení počtu studentů, jež by mohli být přímými platbami vyloučeni z účasti na vysokoškolském studiu. Zde bych snesla kritiku na Českou republiku, která ačkoli se k zavedení školného chystala, neměla tento systém dostatečně ošetřený. Druhým závěrem je, že pokud dojde jednou k zavedení školného, je třeba počítat s tím, že jeho výše bude narůstat. Anglie je odstrašujícím případem pro zavedení školného v tom smyslu, že od příštího akademického roku, tj. 2012/2013 dojde k takovému navýšení školného, které vede k úvahám, zda je finančně výhodnější získat lépe placené, s vysokoškolským vzděláním spojené, zaměstnání a dlouhodobě splácet vysoký dluh, nebo si vystačit se vzděláním nižším a výdělkem, z něhož nebude ukrajováno na splátky půjček.

Při snaze zavést školné v České republice je mnohdy poukazováno na jeho fungování v jiných evropských zemích. Nicméně při bližším seznámení se s vývojem plateb školného

v Anglii, by zavedení školného na českých vysokých školách s ohledem zejména na studenty, kteří se nechtějí se soukromými platbami smířit, bylo zcela neobhajitelné.

Závěrem tak musím vyvrátit hypotézu, že i přes existující snahy ve sbližování systémů školství můžeme na roveň postavit shodně se objevující instituty a prvky českého a anglického vysokého školství. Tyto se mohou v určitém bodě sice setkat, nicméně, je evidentní, že v Anglii existuje složitější a propracovanější systém vysokoškolského vzdělávání. V České republice je vytvořen správný základ, nyní bych však navrhovala provedení zkoumání struktur vysokého školství, výstupů a uvedení v život potřebných reforem.

PŘÍLOHA

Tabulka: Rámec vysokoškolských kvalifikací

Typical higher education qualifications within each level	FHEQ level	Corresponding FQ-EHEA cycle
Doctoral degrees (eg, PhD/DPhil (including new-route PhD), EdD, DBA, DCLinPsy)	8	Third cycle (end of cycle) qualifications
Master's degrees (eg, MPhil, MLitt, MRes, MA, MSc)	7	Second cycle (end of cycle) qualifications
Integrated master's degrees (eg, MEng, MChem, MPhys, MPharm)		
Postgraduate diplomas		
Postgraduate Certificate in Education		
Postgraduate certificates		
Bachelor's degrees with honours (eg, BA/BSc Hons)	6	First cycle (end of cycle) qualifications
Bachelor's degrees		
Professional Graduate Certificate in Education (PGCE)		
Graduate diplomas		
Graduate certificates		
Foundation Degrees (eg, FdA, FdSc)	5	Short cycle (within or linked to the first cycle) qualifications
Diplomas of Higher Education (DipHE)		
Higher National Diplomas (HND)		
Higher National Certificates (HNC)	4	
Certificates of Higher Education (CertHE)		

Quality Assurance Agency for Higher Education. *The framework for higher education qualifications in England, Wales and Northern Ireland*. Gloucester: QAA, 2008. s. 10.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

- BENEŠ, Josef a kol. *Higher Education in the Czech Republic 2008*. Praha: MŠMT, 2009. 73 s.
- BROWNE, John a kol. *Securing a sustainable future for higher education*. London: Department for Business, Innovation and Skills, 2010. 60 s.
- CLARK, Tony. *OECD Thematic Review of Tertiary Education, Country Report: United Kingdom*. London: Department for Education and Skills, 2006. 102 s.
- FILE, John, GOEDEGEBUURE, Leo. *Real-time systems: reflections on higher education in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovenia*. Brno: Vutium, 2003. 246 s.
- GABAL, Ivan, VÁCLAVÍKOVÁ, HELŠUSOVÁ, Lenka. *Migrace v rozšířené Evropě*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2002. 49 s.
- HORÁK, Josef, KRATOCHVÍL, Milan. *Nástin dějin pedagogiky*. 3. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2001. 121 s.
- KOVAŘÍČEK, Václav. *Materiály k dějinám pedagogiky*. 3. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 1983. 149 s.
- MATĚJŮ, Petr a kol. *Strukturální determinace růstu nerovností: Strukturální reformy a dostupnost vysokoškolského vzdělání v České republice*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. 49 s.
- NANTL, Jiří, ČERNÍKOVSKÝ, Petr a kol. *Národní kvalifikační rámec terciárního vzdělávání České republiky*. 1. díl – národní deskriptory. Praha: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 2010. 47 s.
- PEKOVÁ, Jitka a kol. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008, 712 s.
- RYŠKA, Radim. *Financování terciárního vzdělávání, expertízní studie*. Praha: Středisko vzdělávací politiky, 2009. 32 s.
- SLÁDEČEK, Vladimír, POUPEROVÁ, Olga a kol. *Správní právo – zvláštní část (vybrané kapitoly)*. Praha: Leges, 2011. 416 s.
- ŠEBKOVÁ, Helena. *Tertiary education in the Czech republic: country background report for OECD thematic review of tertiary education*. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, 2006. 159 s.

- Evropská komise. *Focus on the structure of Higher Education in Europe 2006/2007, National Trends in the Bologna Process*. Brusel: Eurydice, 2007. 349 s.
- Evropská komise. *National summary sheets on education system in Europe and ongoing reforms, United Kingdom*. Brusel: Eurydice, 2009. 16 s.
- Evropská komise. *Organisation of the education system in the United Kingdom – England, Wales and Northern Ireland, 2009/2010*, Brusel: Eurydice, 2010. 631 s.
- Evropská komise. *Structures of Education and Training systems in Europe, United Kingdom – England 2009/2010*. Brusel: Eurydice, 2010. 55 s.
- Evropská komise. *Struktury systémů vzdělávání, odborné přípravy a vzdělávání dospělých v Evropě, Spojené království*. Brusel: Eurydice, 2003. 58 s.
- Higher Education Funding Council for England. *Guide to funding: How HEFCE allocates its funds*, Bristol: HEFCE, 2010. 60 s.
- Kolektiv autorů CSVŠ. *Srovnávací studie legislativní úpravy systému terciárního vzdělávání*. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, 2009. 209 s.
- MŠMT. *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy*. Praha: MŠMT, 2012. 8 s.
- MŠMT. *Zásady a pravidla financování veřejných vysokých škol pro rok 2012*. Praha: MŠMT, 2011. 35 s.
- Předsednictvo Rady VŠ. *Průběžná zpráva Rady pro reformu vysokoškolského vzdělávání*. Praha: Rada VŠ, 2010. 7 s.
- Quality Assurance Agency for Higher Education. *The framework for higher education qualifications in England, Wales and Northern Ireland*. Gloucester: QAA, 2008. 47 s.
- Sdružení „CSP – Spiralis“. *Projekt EFIN, Analýza 2, Zkušenosti a vhodné přístupy efektivního řízení institucí terciárního vzdělávání v zahraničí*. Praha: MŠMT, 2010. 325 s.

Odborné časopisy

- ČERYCH, Ladislav. Diverzifikace terciárního sektoru vzdělávání v České republice. *Aula*, 1997, roč. 5, č. 4. s. 58 – 66.
- KÖRNER, Milan. Rozvoj vysokého školství v ČR a jeho širší historické a střeoevropské souvislosti. *Urbanismus a územní rozvoj*, 2010, roč. 8, č. 6, s. 47 – 53.
- NOVÁČEK, Lubomír. Přístupy k placení školného. *Aula*, 2005, roč. 13, č. 1, s. 77 – 86.

- PABIAN, Petr, MELICHAR, Marek, ŠEBKOVÁ, Helena. Financování vysokého školství očima nejdůležitějších zainteresovaných institucí a skupin. *Aula*, 2006, roč. 14, č. 4, s. 103 - 121.
- ŠRÁMEK, Jan. Školné, půjčky a podpora začínajících studentů ve Velké Británii. *Aula*, 1996, roč. 4, č. 3, s. 59 – 64.
- ZÁVADA, Jiří. Vysokoškolský systém Velké Británie. *Aula*, 2000, roč. 8, č. 1, s. 82 – 94.

Právní předpisy

- Education Reform Act of 1988.
- Teaching and Higher Education Act of 1998.
- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje

- DIRECTGOV. *Money you can get to pay for university – from 1 September 2012* [online]. direct.gov.uk [cit. 15. května 2012]. Dostupné na http://www.direct.gov.uk/en/EducationAndLearning/UniversityAndHigherEducation/StudentFinance/Typesoffinance/DG_194804.
- THE GUARDIAN. *Universities cut number of degree courses by 27%* [online]. guardian.co.uk, 23. února 2012 [cit. 15. května 2012]. Dostupné na <http://www.guardian.co.uk/education/2012/feb/23/universities-cut-number-of-degree-courses>.
- HEFCE. *Annual funding allocations* [online]. hefce.ac.uk, 29. března 2012 [cit. 2. června 2012]. Dostupné na <http://www.hefce.ac.uk/whatwedo/invest/institns/annalocns/>.
- Higher Education Funding Council for England. *About HEFCE* [online]. hefce.ac.uk, 5. ledna 2012 [cit. 20. dubna 2012]. Dostupné na <http://www.hefce.ac.uk/about/>.
- LITERÁRNÍ NOVINY. *Velká Británie čelí důsledkům rostoucího školného* [online]. literarky.cz, 21. února 2012 [cit. 15. května 2012]. Dostupné na <http://www.literarky.cz/svet/evropa/8308-velka-britanie-eli-dsledkm-rostouciho-kolneho>.
- MŠMT. *Boloňský proces* [online]. bologna.msmt.cz, [cit. 18. října 2011]. Dostupné na <http://bologna.msmt.cz/>.

- MŠMT. *Cílové skupiny projektu* [online]. reformy-msmt.cz, 1. srpna 2009 [cit. 14. prosince 2011]. Dostupné na <<http://qram.reformy-msmt.cz/cilova-skupina>>.
- MŠMT. *Detaily projektu* [online]. reformy-msmt.cz, 1. srpna 2009 [cit. 14. prosince 2011]. Dostupné na <<http://qram.reformy-msmt.cz/detaily-projektu>>.
- MŠMT, *Přehled vysokých škol* [online]. msmt.cz, 11. června 2010 [cit. 12. listopadu 2011]. Dostupné na <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/prehled-vysokych-skol>>.
- MŠMT, *Rozpis rozpočtu vysokých škol na rok 2012* [online]. msmt.cz, 18. ledna 2012 [cit. 22. května 2012]. Dostupné na <<http://www.msmt.cz/file/19836>>.
- The Open University [online]. open.ac.uk, 2012 [cit. 5. prosince 2011]. Dostupné na <<http://www.open.ac.uk/>>.
- Policejní akademie ČR. *Statut Policejní akademie České republiky v Praze* [online]. polac.cz, [cit. 2. dubna 2012]. Dostupné na <<http://www.polac.cz/g2/view.php?dokument/statut.html>>.

SHRnutí/ABSTRACT

Shrnutí

Ve své diplomové práci se zabývám komparací vybraných institutů vysokoškolského vzdělávání v České republice a v Anglii. Mým cílem bylo potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že systém a fungování českého vysokého školství lze srovnat se systémem vysokého školství fungujícím v Anglii, minimálně, co do rozsahu používání pojmově shodných institutů. Inspirací se pro mě stalo zapojení těchto dvou zemí do aktivit na podporu vytváření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání, který vzájemně přibližuje jednotlivé evropské systémy vysokoškolského vzdělávání. Práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se věnuje historii vysokoškolského vzdělávání a uvozuje následující části práce. Druhá kapitola srovnává zákonnou úpravu českého vysokého školství obsaženou v jediném zákoně o vysokých školách a zákonnou úpravu Anglie, která je roztržena do čtyř zákonů, upravujících nejen vysokoškolské vzdělávání. V dalších kapitolách jsou srovnávány typy vysokoškolských institucí a studijní programy. V poslední kapitole jsou popsány způsoby financování. Velká pozornost je věnována školnému, a to z toho důvodu, že v Anglii je již typickou spoluúčastí na financování a v České republice je velmi aktuální otázka jeho zavedení.

Abstract

My thesis concern with comparison of selected institutes of higher education in the Czech Republic and in the England. Target of my work was to confirm or disprove hypothesis that system and functioning of the czech higher education is comparable with the systém of higher education in England, at least what about extent of use of institutes conceptually the same. Inspiration for me became participation of this two countries in the activities which are supporting creation of European higher education area of which function is to bring separate european systems of higher education closer. Thesis consists of five chapters. First chapter is about history of higher education and has introductory function of the next parts of the thesis. Second chapter compares legal regulation of the Czech higher education presented in only act on higher education and legal regulation of England which is fragmented in four acts which doesn't regulate only higher education. In the next chapters is description of higher education institutions and the courses of study. Last chapter describes a ways of financing of higher education. Big attention is given to tuition because in the England is typical partnership on financing of higher education and in the Czech republic is question about its introduction very current.

KLÍČOVÁ SLOVA/KEY WORDS

Klíčová slova

Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání

vysokoškolské vzdělávání

vysoká škola

zákonná úprava

studijní program

školné

Key words

European higher education area

higher education

university, college

legal regulation

course of study

tuition fees